Overheerlijk Overblijven

Sterke punten en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven op basisscholen

Stagerapport in het kader van Klein-maar-fijn onderzoek van de Academische werkplaats AMPHI

Saskia Swinkels, MSc student Gezondheid en Maatschappij, studentnummer: 900104280030

Februari, 2015

In opdracht van: Bernadette Janssen & Marijn Haan, Afdeling gezond leven, GGD Gelderland-Zuid

Begeleiders: Gerda Wink, Academische werkplaats AMPHI

Kirsten Verkooijen, Gezondheid en Maatschappij, Wageningen Universiteit

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt met behulp van financiering van academische werkplaats AMPHI. AMPHI is een samenwerkingsverband tussen meerdere GGD-en en UMC St Radboud afdeling Eerstelijnsgeneeskunde

Samenvatting

Dit rapport heeft als doel de sterke en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven in kaart te brengen door een beschrijving van Overheerlijk Overblijven met behulp van het werkblad 'goed onderbouwd' en het beschrijven van de ervaringen van de doelgroep van Overheerlijk Overblijven. Daarnaast worden passende meetinstrumenten ten behoeve van effectmetingen van Overheerlijk Overblijven beschreven. De volgende vragen worden hiermee beantwoord:

1. Wat zijn de doelen, de aanpak, de onderbouwing en het bereik van Overheerlijk Overblijven?
2. Welke aanbevelingen met betrekking tot draagvlakontwikkeling kunnen worden gehaald uit de literatuur en vanuit de ervaring van de projectontwikkelaars?
3. Wat zijn de ervaringen van de doelgroep van de verschillende elementen van Overheerlijk Overblijven?
4. Welke methoden kunnen gebruikt worden voor het meten van de effecten van Overheerlijk Overblijven?

Om deze vragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van verschillende methoden. Allereerst is een literatuurstudie naar het concept draagvlak gedaan. Daarnaast is ook literatuurstudie gebruikt bij de onderbouwing van Overheerlijk Overblijven. Ook is geobserveerd bij activiteiten gericht op gezond overblijven. Daarnaast zijn vragenlijsten op basis van het MIDI instrument afgenomen bij betrokken sleutelfiguren op scholen en semigestructureerde interviews gehouden met de projectontwikkelaars van Overheerlijk Overblijven.

De beschrijving en onderbouwing van het project Overheerlijk Overblijven is een van de resultaten van dit onderzoek. Hiervoor is het format van het werkblad 'goed onderbouwd' van het Centrum Gezond Leven (CGL) gebruikt, zodat deze kan worden opgenomen in de interventiedatabase van CGL.

Op het gebied van draagvlakontwikkeling zijn er drie aanbevelingen geformuleerd vanuit de literatuur en de ervaringen van de projectleiders. Zo wordt het gebruik van het werkblad 'eten dat je voedt, waar je van groeit' of 'feest eten' aanbevolen om discussie binnen het schoolteam te initiëren over de interpretatie van een gezonde lunch. Het belang van maatwerk wordt bevestigd en ten slotte wordt aanbevolen te werken aan ouderbetrokkenheid voor een sterker project.

Uit de resultaten van de MIDI vragenlijsten bleek dat de aansluiting van Overheerlijk Overblijven op de uiteindelijke doelgroep (basisschool kinderen) als sterk punt wordt gezien door de betrokken sleutelfiguren op scholen. Daarnaast vinden deze sleutelfiguren de werkwijze van Overheerlijk Overblijven goed passen bij de werkwijze op hun school. De zichtbaarheid van de uitkomsten en de uitkomstverwachting van Overheerlijk Overblijven werden ook als sterk beoordeeld. Mogelijke verbeterpunten die naar voren kwamen waren de financiële middelen die de sleutelfiguren niet toereikend vonden en de beschikbaarheid van materialen voor Overheerlijk Overblijven. Daarnaast bleek dat activiteiten rondom het overblijfrestaurant van Overheerlijk Overblijven niet door alle sleutelfiguren worden gezien als de taak van de school.

Ten slotte zijn twee meetinstrumenten ontwikkeld voor de effectmeting van Overheerlijk Overblijven. De eerste, de vragenlijst groenten en fruit voorkeuren, kan worden gebruikt als

effectmeting voor de verandering in groenten en fruit consumptie en attitude tijdens het project. De tweede, het werkblad ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ of ‘feest eten’, kan worden gebruikt om de kennis van leerlingen over de indeling van producten in deze twee categorieën te meten.

Inhoud

Inhoud 5
1. Inleiding 7
2. Vraagstelling 8
3. Theoretisch kader 9
4. Methoden 10
4.1 Werkblad 'goed onderbouwd' 10
4.2 Draagvlakontwikkeling 11
4.3 Ervaringen doelgroep 11
4.4 Opzet effectmetingen 12
5. Resultaten 13
5.1 Werkblad 'goed onderbouwd' 14
5.1.1. Probleemomschrijving 14
5.1.2. Beschrijving interventie 14
5.1.3 Onderbouwing 17
5.1.4. Uitvoering 19
5.1.5. Onderzoek naar praktijkervaringen 21
5.1.7. Samenvatting 23
5.2 Draagvlakontwikkeling 25
5.3 Ervaringen doelgroep 27
5.4 Opzet voor effectmetingen 30
6. Conclusie 33
6.1 Werkblad 'goed onderbouwd' 33
6.2 Aanbevelingen met betrekking tot draagvlakontwikkeling 33
6.3 Ervaringen doelgroep 34
6.4 Opzet voor effectmetingen 35
6.5 Praktische aanbevelingen 35
7. Literatuur 36
8. Bijlagen 38
Bijlage 1 – Variabelen van sociaal draagvlak (Wagemakers et al., 2007) 39
Bijlage 2 – MIDI vragenlijst 40

Bijlage 3 – Interviewvragen voor telefonisch interview nav MIDI-vragenlijst..... 54
Bijlage 4 – Resultaten MIDI vragenlijst..... 55
Bijlage 5 – Tipsheet Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs (www.lekkerfitopschool.nl)..... 76
Bijlage 6 – Vragenlijst groenten en fruit voorkeuren 81
Bijlage 7 – Werkblad 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten' 83

1. Inleiding

Dit rapport is het eindproduct van een stage (in de periode augustus – december 2014), als onderdeel van de Master opleiding Gezondheid en Maatschappij. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van Klein-maar-fijn onderzoek van de Academische werkplaats AMPHI. Dit is een samenwerkingsverband tussen de afdeling Eerstelijnsgeneeskunde van het RadboudUMC en onder meer de GGD Gelderland-Zuid. Academische werkplaats AMPHI beoogt het beantwoorden van vragen uit de praktijk en beleid van gezondheidsbevordering, door middel van samenwerking tussen onderzoekers en professionals in praktijk en beleid.

Aanleiding

Overheerlijk Overblijven is een project met als doel dat basisschoolleerlingen een gezonde lunch eten en weten wat een gezonde lunch is als onderdeel van een gezonde leefstijl. Na de start als burgerinitiatief werd Overheerlijk Overblijven uitgevoerd op twee scholen door Marijn Haan en Rian Panis. De ervaringen hiermee waren positief en vervolgens werd Overheerlijk Overblijven opgenomen als project door de GGD Gelderland-Zuid. Vanuit de afdeling Gezond Leven van GGD Gelderland-Zuid ontwikkelen Bernadette Janssen (projectleider programma Gezonde School) en Marijn Haan (projectleider Overheerlijk Overblijven) een project voor gezond overblijven op basisscholen. Haan & Janssen werken aan verschillende 'modellen gezond overblijven' (Haan & Janssen, 2014). Hiermee willen zij scholen ingrediënten aanreiken om zelf tot een aanpak Overheerlijk Overblijven op maat te komen. De modellen worden niet opgelegd, zij dienen ter inspiratie. Hiermee spelen zij in op het aspect gezonde voeding, welke samen met beweging in balans moet zijn om een gezond gewicht te bereiken.

Na de afronding van fase 1 (maart 2013 – maart 2014) van Gezond Overblijven, zoals Overheerlijk Overblijven toen nog heette, zijn door Haan & Janssen een aantal ervaringen en inzichten geformuleerd (Haan & Janssen, 2014). Haan & Janssen deden een aanvraag bij de academische werkplaats AMPHI voor aanvullend onderzoek voor meer inzicht in de sterke en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven met in het bijzonder aandacht voor het versterken van draagvlakontwikkeling. Daarnaast werd gevraagd mee te denken over inpasbare tools voor effectmetingen van Overheerlijk Overblijven. Ook was er behoefte aan een onderbouwde beschrijving van Overheerlijk Overblijven in de interventiedatabase van het Centrum Gezond Leven.

De interventie database van Centrum Gezond Leven (CGL) kan Overheerlijk Overblijven meer bekendheid geven en komt ten goed aan uitwisseling van professionals in de gezondheidsbevordering. Op de website www.loketgezondleven.nl van het RIVM worden de voordelen van het indienen van een interventie in de database omschreven:

"*De ervaring is dat eigenaren indienen omdat zij hun interventie breder willen verspreiden, subsidie willen krijgen voor uitvoering of onderzoek, trots zijn op hun interventie of feedback willen op een interventie. Erkende interventies staan bovenaan in de zoekresultaten in de interventiedatabase. Ook zijn ze prominent zichtbaar in de overzichten met aanbevolen interventies. Bovendien dragen*

betrokken organisaties erkende interventies actief uit in bijvoorbeeld nieuwsbrieven, via social media en indien mogelijk via richtlijnen" (Loketgezondleven.nl, 2014).

Het erkenningstraject van de interventiedatabase kent drie niveaus: goed beschreven, goed onderbouwd en effectief " (Loketgezondleven.nl, 2014). Door het beschrijven en onderbouwen van Overheerlijk Overblijven zal een document ontstaan welke ingediend kan worden bij de interventiedatabase. Daarnaast draagt het ontwikkelen van meetinstrumenten voor de effectmeting van Overheerlijk Overblijven er aan bij dat in de toekomst de erkenning 'effectief' behaald kan worden.

Doelstelling

Dit onderzoek heeft als doel de sterke en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven in kaart te brengen door bij te dragen aan een beschrijving van Overheerlijk Overblijven met behulp van het werkblad 'goed onderbouwd' en het beschrijven van de ervaringen van de doelgroep van Overheerlijk Overblijven. Daarnaast worden passende meetinstrumenten ten behoeve van effectmetingen van Overheerlijk Overblijven ontwikkeld.

Leeswijzer

In Hoofdstuk twee wordt de vraagstelling van het onderzoek beschreven. Vervolgens worden in Hoofdstuk drie de belangrijkste theoretische modellen besproken die gebruikt zijn in het onderzoek. In Hoofdstuk vier komen de gebruikte methoden aan bod. Vervolgens wordt in Hoofdstuk vijf eerst het werkblad 'goed onderbouwd' besproken, daarna wordt de deelvraag met betrekking tot draakvlakontwikkeling beantwoord, als derde worden de resultaten van het onderzoek naar de ervaringen van de doelgroep omschreven en ten slotte worden mogelijke effectmeting tools gegeven. In Hoofdstuk zes volgt de conclusie met aanbevelingen voor de verbetering van Overheerlijk Overblijven. In dit rapport zal naar Overheerlijk Overblijven verwezen worden met de termen 'project' 'innovatie' en 'interventie'.

2. Vraagstelling

De doelstelling uit Hoofdstuk 1 is vertaald naar de volgende hoofdvraag:

Wat zijn de sterke punten en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven?

De volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Wat zijn de doelen, de aanpak, de onderbouwing en het bereik van Overheerlijk Overblijven?
2. Welke aanbevelingen met betrekking tot draagvlakontwikkeling kunnen worden gehaald uit de literatuur en vanuit de ervaring van de projectontwikkelaars?
3. Wat zijn de ervaringen van de doelgroep van de verschillende elementen van Overheerlijk Overblijven?
4. Welke methoden kunnen gebruikt worden voor het meten van de effecten van Overheerlijk Overblijven?

3. Theoretisch kader

Om tot een onderbouwd antwoord te komen op de onderzoeksvragen wordt gebruik gemaakt van verschillende modellen uit de literatuur. In dit hoofdstuk worden de twee belangrijkste modellen besproken die zijn gebruikt in het onderzoek.

Meetinstrument voor determinanten van innovaties (MIDI)

De succesvolle uitvoering van een innovatie in de praktijk wordt beïnvloedt door verschillende factoren. Fleuren, Paulussen, Van Dommelen en Van Buuren (2012) beschrijven op basis van een literatuurreview met aansluitend Delphi-onderzoek onder implementatiedeskundigen 50 determinanten die '*kritiek geacht worden in het gebruik van zorginnovaties*' (Fleuren et al., 2012, p.3). Op basis van empirische studies zijn hier later nog tien determinanten aan toegevoegd. Deze lijst van 60 determinanten is vervolgens gebruikt in verschillende onderzoeken naar de implementatie van zorginnovaties door TNO. De resultaten van deze onderzoeken zijn gecombineerd waarbij gekeken werd het effect van determinanten in het gebruik van innovaties. Met behulp van 22 implementatiedeskundigen is uiteindelijk een lijst van 29 determinanten samengesteld. Op basis van deze 29 determinanten is het meetinstrument voor determinanten van innovaties (MIDI) ontwikkeld door Fleuren et al. (2012). Voorbeelden van determinanten van innovaties zijn de congruentie met de huidige werkwijze, de beschikbaarheid van materialen en voorzieningen en de relevantie voor de cliënt.

Innovatie wordt hier omschreven als '*an idea, practice, or object that is perceived as new by an individual or other unit of adoption*' (Fleuren et al. zoals geciteerd in Rogers, 1995). Deze omschrijving past bij Overheerlijk Overblijven, waarbij nieuwe ideeën en modellen om een gezonde lunch voor basisschoolleerlingen te faciliteren worden aangereikt aan basisscholen. Volgens Fleuren et al. (2004) is het van belang dat binnen een innovatie verschillende determinanten goed worden beoordeeld om de innovatie optimaal te laten verlopen. Hierbij zijn de volgende stappen in de innovatie beschreven: verspreiding, adoptie, implementatie en continuering. Voor Overheerlijk Overblijven is het uiteindelijke doel dat het project gecontinueerd wordt door de scholen. Met behulp van MIDI kan in kaart worden gebracht welke determinanten het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven op scholen beïnvloeden.

Sociaal Draagvlak

Om de onderzoeksvraag met betrekking tot draagvlakontwikkeling te beantwoorden zal gebruik worden gemaakt van de definities van sociaal draagvlak zoals beschreven door Wagemakers, Vaandrager, Koelen, Dijkema & Corstjens (2007). In dit artikel worden participeren en samenwerken omschreven als de belangrijkste elementen van sociaal draagvlak. Zij definiëren hiervoor een aantal variabelen. Om tot variabelen van sociaal draagvlak te komen, onderscheiden Wagemakers et al. (2007) zes fases waarin een programma zich kan bevinden: Idee ontwikkeling, contacten leggen, afspraken maken, uitvoering, evaluatie en verankering en/of volgende cyclus. Binnen deze fases beschrijven Wagemakers et al. (2007) vier verschillende dimensies waarop kan worden samengewerkt: taakdimensie, relatiedimensie, groeidimensie en profileringsdimensie. Ten slotte maken Wagemakers et al. (2007) onderscheid tussen de mate, vorm of niveau waarin wordt samengewerkt. Voor de mate van samenwerking onderscheiden zij de volgende elementen:

participatiedoel, participatiebereik en participatieresultaat. Voor de vorm van participatie wordt gebruik gemaakt van de participatieladder van Pretty (1995). Door deze fases, dimensies en niveaus te combineren zijn door Wagemakers et al. de variabelen voor draagvlak samengesteld die te vinden zijn in Bijlage 1.

4. Methoden

Binnen het onderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende methoden: literatuurstudie, observaties, het meetinstrument voor determinanten van innovaties en semigestructureerde interviews. In dit hoofdstuk wordt per deelvraag besproken welke methoden zijn gebruikt.

4.1 Werkblad 'goed onderbouwd'

Voor het beantwoorden van de vraag 'Wat zijn de doelen, de aanpak, de onderbouwing en het bereik van Overheerlijk Overblijven?' wordt Overheerlijk Overblijven beschreven en onderbouwd volgens het werkblad 'goed onderbouwd' van CGL. In eerste instantie zal de aanvraag voor erkenning van goed beschreven worden gedaan door de GGD. Wellicht wordt in de toekomst op basis van dit document ook de aanvraag voor de erkenning 'goed onderbouwd' gedaan.

Ten behoeve van de beschrijving van Overheerlijk Overblijven voor het werkblad 'goed onderbouwd' zijn een zestal semigestructureerde interviews afgenomen bij Marijn Haan, de initiator en ontwikkelaar van Overheerlijk Overblijven. Deze interviews vonden plaats op het kantoor van Marijn Haan en duurden ongeveer een uur per interview. Verder is een telefonisch interview afgenomen bij Rian Panis, ontwikkelaar van Overheerlijk Overblijven. Dit interview vond plaats op 20 november 2014 en duurde ongeveer een half uur.

Ook is een literatuurstudie gedaan ten behoeve van de onderbouwing van Overheerlijk Overblijven voor het werkblad 'goed onderbouwd' van Centrum Gezond Leven. Hiervoor is gebruik gemaakt van wetenschappelijke zoekmachines op internet zoals WUR library van de Wageningen Universiteit en Google Scholar. Daarnaast is gebruik gemaakt van projectdocumentatie van Overheerlijk Overblijven en soortgelijke projecten. Ook zijn cijfers van bijvoorbeeld het RIVM, de GGD en het Nationaal kompas meegenomen in de studie.

Gebruikte projectdocumentatie Overheerlijk Overblijven:

- Behoeftepeilingverslagen 2013-2014
- Tussenrapportage Juni 2013
- Eindrapport Overheerlijk Overblijven 2014

Voor de beschrijving van Overheerlijk Overblijven voor het werkblad 'goed onderbouwd' zijn ook observaties gedaan. Deze observaties dienden om inzicht te krijgen in activiteiten rondom Overheerlijk Overblijven. Tijdens de uitvoering van Overheerlijk Overblijven op één van de deelnemende scholen is een observatie gedaan. Deze vond plaats op 29 september 2014 van 9.30 tot 14.00 waarbij de onderzoeker deelnam aan de activiteiten rondom het overblijfrestaurant. Daarnaast is geobserveerd tijdens een ouderavond op een niet deelnemende school met betrekking tot een

gezonde lunch op school op 16 september 2014 van 20:15 tot 20:45 waarbij de onderzoeker in een ruimte naast de presentatie meekeek en luisterde.

Van de interviews en observaties zijn aantekeningen gemaakt die vervolgens samen met de projectdocumentatie van Overheerlijk Overblijven zijn gebruikt bij de beschrijving van de interventie voor het werkblad 'goed onderbouwd'.

4.2 Draagvlakontwikkeling

Ten eerste is een literatuurstudie gedaan naar het concept draagvlakontwikkeling en naar strategieën op het gebied van draagvlakontwikkeling in soortgelijke projecten. Hiervoor is gebruik gemaakt van wetenschappelijke zoekmachines op internet zoals WUR library van de Wageningen Universiteit en Google Scholar. Daarnaast is gebruik gemaakt van projectdocumentatie van Overheerlijk Overblijven en soortgelijke projecten. Ook zijn cijfers van bijvoorbeeld het RIVM, de GGD en het Nationaal kompas meegenomen in de studie.

Daarnaast zijn semigestructureerde interviews afgenomen bij Marijn Haan en Rian Panis zoals beschreven in paragraaf 4.1. In deze interviews werd gevraagd over de ervaringen van de projectleiders met betrekking tot draagvlak.

4.3 Ervaringen doelgroep

De ervaringen van de doelgroep van Overheerlijk Overblijven zijn onderzocht door middel van een vragenlijst gebaseerd op het meetinstrument voor determinanten van innovaties (MIDI) van Fleuren et al (2012). Dit meetinstrument beoordeelt 29 determinanten die van belang zijn voor een geslaagde implementatie van een innovatie. Naast deze 29 determinanten zijn vragen toegevoegd over de functie van de respondent binnen de school, de uitgevoerde variant van Overheerlijk Overblijven en sterke en verbeterpunten van het project. Daarnaast was bij een groot deel van de vragen een mogelijkheid tot het maken van opmerkingen. De uiteindelijke vragenlijst bestond uit 39 vragen. De complete vragenlijst is opgenomen in Bijlage 2. De vragenlijst is voorgelegd aan de Commissie Mensgericht Onderzoek voor de beoordeling van de Wet Medisch Wetenschappelijk Onderzoek met mensen (WMO) plicht. Dit onderzoek valt niet onder de WMO-plicht en hoeft daarom niet te worden beoordeeld door de Medisch Ethische Toetsings Commissie.

De studiepopulatie bestaat uit twaalf sleutelfiguren op scholen die Overheerlijk Overblijven hebben uitgevoerd of overwegen Overheerlijk Overblijven uit te voeren. De functies van de sleutelfiguren varieerden. De vragenlijst werd uiteindelijk ingevuld door een leerkracht van groep vier, drie school-directieleden, een directeur van een tussen schoolse opvang stichting, een voormalig directeur, een vakleerkracht bewegingsonderwijs, een coördinator en een leerkracht/ projectleider.

Deze vragenlijst is per email verzonden aan de sleutelfiguren door Marijn Haan van GGD Gelderland Zuid omdat zij al langer in contact staat met deze personen over Overheerlijk Overblijven. De respondenten kregen twee weken de tijd om de vragenlijst in te vullen. Ter motivatie werd onder de inzendingen een presentje verloot. De vragenlijst werd digitaal afgenomen via LimeSurvey, gehost door MIMS en het UCI voor de afdeling Eerstelijnsgeneeskunde (RadboudUMC). Uiteindelijk hebben 9 respondenten de vragenlijst ingevuld. Overige respondenten gaven aan te weinig te weten over

Overheerlijk Overblijven om de vragenlijst in te kunnen vullen omdat zij nog niet gestart waren met Overheerlijk Overblijven of geen tijd te hebben om de vragen te beantwoorden.

In de MIDI-vragenlijst konden respondenten aangeven of zij bereid waren extra vragen te beantwoorden met betrekking tot Overheerlijk Overblijven. Van de negen respondenten gaven vier personen aan hiertoe bereid te zijn. Omdat twee van deze respondenten nog niet begonnen waren met Overheerlijk Overblijven zijn deze niet meer benaderd. Met de overige twee respondenten is per mail een telefonische afspraak gemaakt. Eén van deze respondenten gaf op de geplande datum en tijd geen gehoor en reageerde hierna ook niet meer per mail. Uiteindelijk is één telefonisch interview met een sleutelfiguur afgenomen, te weten een directeur van een Tussen Schoolse Opvang stichting. Van dit interview zijn aantekeningen gemaakt die zijn gebruikt bij het beschrijven van de resultaten van de MIDI vragenlijst. Voor de interviewvragen van dit interview, zie bijlage 3.

4.4 Opzet effectmetingen

Voor de opzet van de effectmetingen voor Overheerlijk Overblijven is een literatuurstudie gedaan naar meetinstrumenten van effecten in soortgelijke projecten. Hiervoor is gebruik gemaakt van wetenschappelijke zoekmachines op internet zoals WUR library van de Wageningen Universiteit en Google Scholar.

Daarnaast zijn op basis van de geformuleerde doelen van het project, ideeën voor mogelijke effectmetingtools besproken met de projectontwikkelaars om de uitvoerbaarheid op scholen tijdens het project te toetsen.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. De eerste stap in het versterken van Overheerlijk Overblijven is het beschrijven van Overheerlijk Overblijven met behulp van het werkblad goed onderbouwd voor de interventie database van Centrum Gezond Leven. Door het beschrijven van de interventie worden onderdelen als doelen, onderbouwing en aanpak nog eens kritisch bekeken. Daarnaast kan de beschrijving gebruikt worden voor de verspreiding van de interventie.

Ten tweede wordt gekeken naar welke elementen van draagvlakontwikkeling gevonden zijn in de literatuur en hoe deze zich verhouden tot de ervaringen van de projectleiders. Daarna worden de resultaten van de MIDI vragenlijst over de ervaringen van de doelgroep besproken. En ten slotte zullen de mogelijke effectmetingen worden weergegeven.

5.1 Werkblad 'goed onderbouwd'

5.1.1. Probleemomschrijving

Probleem

In 2013 had in Nederland 12,2% van de kinderen tussen de 4 en 12 jaar oud overgewicht (CBS, 2014). Hoewel dit percentage de afgelopen jaren niet meer lijkt te stijgen, is het aantal kinderen in Nederland met overgewicht hoog. Ook is overgewicht bij kinderen een belangrijke determinant voor overgewicht bij volwassenen (Cunningham, Kramer & Venkat Narayan, 2014). Het percentage mensen met overgewicht bij volwassenen is bijna vier keer zo hoog en blijft wel stijgen (CBS, 2014).

De oorzaken van overgewicht liggen voornamelijk bij een ongezonde leefstijl; ongezonde voeding en te weinig beweging. Wanneer de inname van voedsel hoger ligt dan de verbranding ervan door beweging, neemt het gewicht toe. Een balans tussen voedselinname en beweging is dus essentieel voor een gezond gewicht (Visscher et al., 2013).

In Nederland hebben veel kinderen geen gezonde voeding gerelateerde leefstijl, slechts 1% van de kinderen tussen de 7 en 19 jaar eet de dagelijkse aanbevolen hoeveelheid groenten. Daarnaast eet een meerderheid van de kinderen teveel verzadigde vetten en zout (Van Rossum et al., 2011). Voor recente cijfers in de regio Gelderland-Zuid met betrekking tot voeding en (over)gewicht bij kinderen zie Kindmonitor GGD Gelderland-Zuid.

Gevolgen

Een ongezonde voeding gerelateerde leefstijl kan overgewicht en daaraan gerelateerde ziektes als gevolg hebben. Overgewicht bij kinderen vergroot de kans op glucose intolerantie, verhoogde bloeddruk en hypercholesterolemie (Freedman, Dietz, Srinivisan & Berenson, 1999). Op latere leeftijd kan dit tot diabetes en hart- en vaatziekten leiden (Kemper, Post, Twisk & Van Mechelen, 1999). Daarnaast hebben kinderen met overgewicht vaker last van psychosociale problemen zoals een verlaagd zelfvertrouwen waardoor zij grotere kans hebben op eenzaamheid en nervositeit dan kinderen zonder overgewicht (Strauss, 2000).

5.1.2. Beschrijving interventie

5.1.2.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De doelgroep bestaat uit basisschoolleerlingen, dit zijn kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar oud. Afhankelijk van het gebruikte model wordt de interventie ingezet bij leerlingen van alle groepen van de school of alleen bij de leerlingen die overblijven. Op dit moment is Overheerlijk Overblijven alleen uitgevoerd in de regio Gelderland-Zuid.

Intermediaire doelgroep

De intermediaire doelgroepen zijn

- Leerkrachten en andere brede school medewerkers (tso, bso en welzijn) directies van de basisschool
- Ouders van basisschoolleerlingen

Selectie van doelgroepen

Overheerlijk Overblijven wordt kenbaar gemaakt aan scholen vanuit het contact dat er is met de gezonde school adviseur en daarnaast ook via nieuwsflitsen en het project wordt vermeld op de website van de GGD. Scholen dienen zelf kenbaar te maken dat zij willen beginnen met Overheerlijk Overblijven. Vaak participeren scholen die ook aan de slag zijn of willen met het voedingsbeleid, zoals het tienuurtje, de traktatie, gezond drinken en het ontbijt.

Er zijn geen contra-indicaties van toepassing.

Betrokkenheid doelgroep

Omdat Overheerlijk Overblijven altijd maatwerk is, wordt de school betrokken bij het ontwikkelen van de interventie. Samen met een medewerker van de school of een werkgroep gezonde school wordt een passend activiteitenplan opgesteld. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt vervolgens voornamelijk bij de school.

5.1.2.2 Doel

Hoofddoel

Doel van de interventie is dat basisschoolleerlingen een gezonde lunch eten en weten wat een gezonde lunch is als onderdeel van een gezonde leefstijl.

Subdoelen

De subdoelen van de interventie zijn hier per doelgroep weergegeven:

Doelgroep basisschoolleerlingen:

- Basisschoolleerlingen proeven nieuwe smaken
- Basisschoolleerlingen proeven/eten (nieuwe soorten) groenten en fruit
- Basisschoolleerlingen weten wat een gezonde lunch is.
- Basisschoolleerlingen kennen het verschil tussen ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ en ‘feest eten’.

Intermediaire doelgroep - leerkrachten en andere brede school medewerkers (tso, bso en welzijn) directies van de basisschool:

- Schoolteams hebben een heldere visie op met welk doel ze Overheerlijk Overblijven inzetten
- Schoolteams weten waarom gezond eten belangrijk is
- Schoolteams kennen het verschil tussen ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ en ‘feest eten’.
- Schoolteams kunnen communiceren met ouders en leerlingen over wat een gezonde lunch is
- Schoolteams ondersteunen structureel een gezonde en ontspannen lunch

Intermediaire doelgroep - ouders van basisschoolleerlingen:

- Ouders worden geïnformeerd waarom gezond eten belangrijk is.
- Ouders worden geïnformeerd over het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'.
- Ouders worden geïnspireerd om een gezonde lunch klaar te maken voor hun kinderen

5.1.2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Overheerlijk Overblijven onderscheid drie modellen voor scholen die als voorbeeld fungeren; de lunchtrommelbespreking, de thema maand/week en het overblijfrestaurant. Voor ieder model wordt samen met de school gekeken welke activiteiten het beste passen bij de werkwijze en behoeften van deze school.

Het is belangrijk dat er voldoende draagvlak op een school is om de interventie uit te voeren aangezien de school zelf voor financiering en personeel moet zorgen. De uitvoering van Overheerlijk Overblijven ligt in handen van de school. De GGD heeft een ondersteunende rol bij het opstellen van een activiteitenplan, de uitvoering van de activiteiten en de inbedding van de interventie.

Alle modellen worden uitgevoerd op de school zelf. Soms kan een overblijfrestaurant in de buurt van de school worden uitgevoerd wanneer daar een betere locatie beschikbaar is. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om een dagopvang of activiteitencentrum waar betere voorzieningen aanwezig zijn.

Wanneer een school aangeeft deel te willen nemen aan de interventie wordt eerst een oriënterend gesprek gevoerd met een sleutelfiguur op de school. Hierin wordt besproken wat de school voor ideeën heeft, of er voldoende draagvlak is om de interventie te kunnen starten en welk model het beste past bij deze school. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een checklist behoeftepeiling die te vinden is in de handleiding. Eventueel wordt afgeweken van de bestaande modellen en wordt een ander activiteitenplan op maat geformuleerd.

Nadat de sleutelfiguur de plannen heeft besproken met zijn/haar collega´s wordt samen met een medewerker van de GGD een concreet activiteitenplan gemaakt. Voorbeeld van een Overheerlijk Overblijven activiteit is de lunchtrommelbespreking (met de leerlingen) waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'. Activiteiten kunnen ook gericht zijn op ouders. Hierbij kan gedacht worden aan een informatieavond over gezonde lunch door de GGD of een kookworkshop op school.

Inhoud van de interventie

Er zijn drie modellen ontwikkeld die fungeren als voorbeeld. Deze modellen kunnen per school op maat worden uitgevoerd. Deze modellen zijn uitgewerkt in de handleiding van Overheerlijk Overblijven (Haan, 2014).

Het overblijfrestaurant is een model waarbij periodiek op school gekookt wordt voor of met de kinderen die overblijven. Het gaat hierbij om een gezonde lunch met nadruk op groenten en/of fruit

met als doel dat kinderen nieuwe smaken leren kennen en kennis opdoen over verschillende soorten groenten en fruit. Daarnaast is de sfeer tijdens de lunch ook erg belangrijk en worden de tafels gedekt met kleurige kleden en (nep)bloemetjes op tafel. Daarnaast zijn er elementaire regels van toepassing tijdens dit model zoals 'op je billen zitten'. Leraren en ouders/vrijwilligers eten mee met de leerlingen aan tafel. Dit model kan eventueel worden aangevuld met 'Smaaklessen' (zie beschrijving in interventiedatabase CGL) of een ouderbijeenkomst.

De thema week/maand is een model waarbij de school een bepaalde periode intensief bezig is met het thema gezonde voeding en met name gezonde lunch. Hierbij is het doel om de kennis van een gezonde lunch over te brengen en te bespreken met kinderen. Activiteiten die in deze themaperiode gedaan kunnen worden zijn het bijhouden van een eetdagboekje, ouderbijeenkomsten, smaaklessen, supermarktbezoek, overblijfrestaurant en lunchtrommelbesprekingen. Binnen de themaperiode is het ook mogelijk om ander gerelateerde onderwerpen mee te nemen zoals mondgezondheid of buitenspelen.

De Lunchtrommelbespreking is een model waarbij de leerlingen hun meegebrachte lunchtrommel bespreken met de leraar of overblijfkracht. Hierbij wordt besproken welke dingen uit de lunchtrommel vallen in de categorie 'eten dat je voedt en waar je van groeit' of 'feest-eten'. Doel van dit model is het overbrengen van kennis van een gezonde lunch. Binnen dit model kunnen ook afspraken gemaakt worden met leerlingen met betrekking tot de meegebrachte lunch, bijvoorbeeld dat zij minimaal een keer per week extra groenten en/of fruit meenemen of juist één keer per week 'feest eten' mee mogen nemen.

5.1.3 Onderbouwing

Oorzaken

De oorzaken van overgewicht liggen voornamelijk bij een ongezonde leefstijl; ongezonde voeding en te weinig beweging. Wanneer de inname van voedsel hoger ligt dan de verbranding ervan door beweging, neemt het gewicht toe. Een balans tussen voedselinname en beweging is dus essentieel voor een gezond gewicht (Visscher et al., 2013). Daarnaast zijn er genetische factoren die de kans op overgewicht kunnen vergroten (Lobstein et al., 2005).

Aan te pakken factoren

Van de mogelijke oorzaken van overgewicht bij kinderen zijn voeding en beweging de enige beïnvloedbare factoren. De interventie Overheerlijk Overblijven richt zich op gezonde voeding bij basisschoolleerlingen naast de aandacht die er ook is voor voldoende beweging.

Zoals het doel aangeeft, richt de interventie zich op gezonde voeding op scholen tijdens de lunch. De opgestelde subdoelen richten zich op een onderdeel van gezonde voeding namelijk de kennis van wat een gezonde lunch is, het proeven van nieuwe smaken, het proeven van groenten en fruit en het eten in een gezellige sfeer.

Verantwoording

De interventie speelt zich af op school om een zo groot mogelijk deel van de doelgroep te bereiken. De lunch is de enige maaltijd die steeds vaker onderdeel is van de schooldag, met name nu steeds

meer scholen overstappen naar een ‘continurooster’ of ‘vijf gelijke dagen systeem’ waarbij alle kinderen op school lunchen, vaak met eigen leerkracht (Oberon, 2011). De lunch is daardoor een toegankelijk moment om op school te werken aan gezondheid.

Om een gezonde keuze te kunnen maken is het belangrijk dat kinderen kennis hebben van wat een gezonde lunch is. Volgens onderzoek van Dölle en Sikkema (2012) hebben kinderen op Nederlandse basisscholen over het algemeen al een goede kennis van gezonde voeding maar hebben ze toch vaak moeite om bepaalde producten juist te beoordelen. Zo beoordelen kinderen bepaalde producten als ‘gezond’ terwijl deze veel suikers bevatten. De interventie Overheerlijk Overblijven richt zich daarom op het onderscheid tussen ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ en ‘feest eten’ tijdens de lunchtrommelbesprekingen en de themaweek/maand. Dit onderscheid is gebaseerd op het ‘eten om te groeien’ en ‘eten om te snoepen’ uit ‘smaaklessen’ (Meester in Interventiedatabase, geen datum).

Daarnaast hebben kinderen moeite om in te schatten hoeveel groenten ze zouden moeten eten op een dag (Dölle & Sikkema, 2012). Groente- en fruitproducten zijn een belangrijke bron van voedingsvezels en hebben een relatief hoog gehalte aan voedingstoffen die essentieel zijn voor de gezondheid. Zo leveren groenten en fruit een belangrijk aandeel in de inname van vitamines en mineralen (Vingerhoeds et al., 2014). Uit onderzoek van het RIVM blijkt dat slechts 1 tot 2 procent van de kinderen tussen de 7-18 jaar voldoende groente eet (Van Rossem et al., 2011). Omdat groenten en fruit veel vezels bevatten en weinig calorieën, passen ze prima in een gebalanceerde maaltijd voor basisschoolleerlingen. Een dieet met veel groenten en fruit verkleint de kans op overgewicht (Vioque et al., 2008).

Omdat kinderen aan smaken moeten wennen, is het van belang dat zij in aanraking komen met bepaalde smaken om deze lekker te kunnen gaan vinden. In een studie met 4 en 5 jarige kinderen bleek dat zij de smaak die zij al vaker (15x) hadden geproefd, lekkerder vonden dan andere smaken (Sullivan & Birch, 1990; Savage et al., 2007). De subdoelen proeven van nieuwe smaken en proeven van nieuwe groenten en fruit zijn daarom belangrijk in de smaakontwikkeling van kinderen en van invloed op het dieet. De interventie richt zich op het aanbieden van nieuwe smaken en nieuwe soorten groenten en fruit tijdens het overblijfrestaurant en stimuleert kinderen om minstens één hapje te proeven van alles.

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat de manier waarop voedsel aangeboden wordt van invloed is op de acceptatie ervan door kinderen (Sleddens et al., 2011). Hierbij blijkt de gezaghebbende ouder de beste resultaten te hebben in gezonde voeding en fysieke activiteit. Een voorbeeld van een gezaghebbende opvoedstijl is kinderen stimuleren een hapje te proeven van nieuwe producten, zoals nieuwe soorten groenten en fruit, zonder ze te dwingen alles op te eten (Rhee et al., 2006).

Niet alleen de smaak van een maaltijd bepaalt wat iemand van de maaltijd vindt maar ook de sfeer, decoratie, het gezelschap en geluiden hebben invloed op de waardering van de maaltijd (Warde & Martens, 2000). Om deze reden is het subdoel ‘basisschool leerlingen eten hun lunch in een gezellige sfeer’ toegevoegd aan de interventie. De kans dat kinderen nieuwe smaken en nieuwe soorten groenten en fruit waarderen is groter wanneer de omgeving waarin gegeten wordt, wordt gewaardeerd. Het gebruik van kleurige tafelkleden, serveerschalen en een bloemetje op tafel draagt bij aan een gezellige sfeer tijdens het eten en vergroot daarmee de kans dat kinderen de lunch waarderen en dus ook lekker vinden.

Werkzame elementen

- Aandacht voor kennis van kinderen over een gezonde lunch door het verschil tussen ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ en ‘feest eten’ te bespreken.
- Proeven van nieuwe smaken door het aanbieden van verschillende gerechten en het stimuleren tot een hapje proeven zonder dwang.
- Aandacht voor proeven en eten van (nieuwe soorten) groenten en fruit door groenten en fruit aan te bieden tijdens de lunch en het aansporen tot een hapje proeven zonder dwang.
- Een gezellige sfeer bieden tijdens de lunch door leuke aankleding om zo het plezier in het eten van een gezonde lunch te vergroten en de kans op positieve reacties op de gezonde lunch te vergroten.
- Het afspreken van basis/huisregels tijdens het lunchen.
- Ouders zijn actief betrokken (koken, tafels dekken, mee-eten en opruimen).
- Leerkrachten zijn betrokken en eten mee.

5.1.4. Uitvoering

Materialen

Voor het opstarten van Overheerlijk Overblijven denkt de GGD mee over het beste model of de beste variant voor de school. Zij stellen samen met de school een activiteitenplan samen.

Er is een materialenkist te leen bij de GGD om het overblijfrestaurant mee aan te kleden. Deze kist bevat kleurige schalen voor de groenten bij de lunch, tafelkleden en (nep)bloemetjes voor op tafel.

Voor de uitvoering van Overheerlijk Overblijven is een handleiding geschreven met informatie over de verscheidene activiteiten. In deze handleiding zit ook een concreet draaiboek per activiteit, zodat helder is op welke manier deze uitgevoerd kunnen worden. Ook bevat de handleiding een werkblad en meetinstrument welke eveneens gebruikt kunnen worden bij de uitvoering van het project.

Daarnaast is een folder ontwikkeld voor ouders met tips over hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken voor hun kinderen. Deze folder is gepretest op aansluiting bij de doelgroep.

Locatie en organisatie

De interventie is met name bedoeld voor basisscholen waar kinderen overblijven. De tussenschoolse opvang kan de interventie ook gebruiken. De interventie wordt uitgevoerd op de scholen zelf. Eventueel kan bijvoorbeeld bij het overblijfrestaurant uitgeweken worden naar een andere locatie in de buurt waar betere faciliteiten zijn zoals een dagopvang of activiteitencentrum.

Opleiding en competenties van uitvoerders

Vereiste competenties voor de uitvoerders zijn kennis van wat een gezonde lunch inhoudt (lunchtrommelgesprekken) of hoe je een gezonde lunch klaarmaakt (overblijfrestaurant) en het kunnen bespreken hiervan met zowel de kinderen als ouders. Voor de uitvoering van het overblijfrestaurant is ook iemand nodig die (andere) vrijwilligers kan aansturen en het overzicht kan bewaren bij de organisatie van het project.

Kwaliteitsbewaking

In de voorbereidingsfase wordt het opstellen van het activiteitenplan samen met een medewerker van de GGD gedaan. Daarna zijn er ook evaluatiemomenten waarbij de GGD projectleider nagaat of de interventie is uitgevoerd en op welke wijze en of er nieuwe activiteiten zijn gepland.

Randvoorwaarden

Draagvlak: Het is van belang dat alle leraren binnen het team achter de interventie staan en ook op één lijn zitten over wat een gezonde lunch is. Hierbij is een verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest-eten' een voorbeeld.

Visie en doel: Het is van belang dat binnen een school helder is waarom en met welk doel de school Overheerlijk Overblijven inzet.

Ruimte: Om het overblijfrestaurant model uit te voeren is een ruimte nodig met voldoende stoelen en tafels om met de hele groep overblijvers te kunnen zitten.

Materiaal: Het benodigde materiaal verschilt per model. Hierbij is er bij het overblijfrestaurant het meeste materiaal nodig. Denk hierbij aan borden, bestek, bekers, soepkommen, serveerschalen, pannen, een fornuis, een oven, een koelkast, tafelkleden, aankleding etc.

Mankracht: Het uitvoeren van met name het overblijfrestaurant vergt werk tijdens schooltijd. Aangezien leraren hier over het algemeen zelf niet mee bezig kunnen zijn, is het van belang dat er ouders, vrijwilligers of ander schoolpersoneel is om te kunnen koken of het koken te begeleiden.

Implementatie en/of overdraagbaarheid

De handleiding met de draaiboeken maakt de interventie implementeerbaar. Indien u als intermediair vragen heeft dan kunt u contact opnemen met Mhaan@ggdgelderlandzuid.nl .

Kosten

De kosten van de interventie zijn sterk afhankelijk van welke activiteiten worden ondernomen en welke materialen al aanwezig zijn op scholen.

Overblijfrestaurant

Materiaal: afhankelijk van wat er al aanwezig is op school. Denk hierbij aan borden, bestek, bekers, soepkommen, serveerschalen, pannen, een fornuis, een oven, een koelkast etc.

Personele kosten: het koken van een maaltijd voor 50 kinderen kost ongeveer 2,5 uur. Het eten met de kinderen duurt ongeveer een half uur en het opruimen en afwassen duurt 1 uur. Hiervoor kan iemand worden ingehuurd of het kan worden gecoördineerd door vrijwilligers of ouders.

Ingrediënten: afhankelijk van de maaltijd en op welke manier dit wordt georganiseerd. De school kan de boodschappen zelf betalen maar zij kunnen ook om een bijdrage vragen van de ouders. Een derde manier is om alle kinderen een (aantal) ingrediënt(en) mee te laten nemen van thuis. Kosten voor de school liggen zo tussen de 0,00-2,00 euro per kind.

Themaweek/maand

Materiaal: afhankelijk van welke activiteiten er worden uitgevoerd tijdens de themaweek/maand.

Personele kosten: afhankelijk van welke activiteiten er worden uitgevoerd tijdens de themaweek/maand.

Ingrediënten: afhankelijk van welke activiteiten er worden uitgevoerd tijdens de themaweek/maand.

Lunchtrommelbespreking

Materiaal: Geen.

Personele kosten: Het bespreken van de lunchtrommels duurt ongeveer 15 minuten.

Ingrediënten: Geen. Tenzij de school de lunch aanvult met groenten en/of fruit.

5.1.5. Onderzoek naar praktijkervaringen

Onderzoek praktijkervaringen

In 2009 is een tevredenheidonderzoek gedaan op één deelnemende school onder ouders van leerlingen. Hierbij werden briefjes uitgedeeld waarop ouders in konden vullen of zij Overheerlijk Overblijven een succes vonden en of zij bereid zouden zijn een financiële bijdrage te leveren om het project te kunnen continueren. Er zijn 62 briefjes uitgedeeld. De school had ongeveer 190 leerlingen. Van de 62 ouders leverden alle ouders het briefje weer in en waren alle ouders positief over Overheerlijk Overblijven. Daarnaast waren alle ouders bereid om een financiële bijdrage te leveren.

In 2014 is er onder de scholen die de interventie hebben uitgevoerd of overwegen uit te voeren een evaluatie gedaan door middel van het Meetinstrument voor Determinanten van Innovaties van Fleuren et al. (2012). Hiermee is gekeken naar 29 verschillende determinanten die van invloed zijn op het succes van een innovatie. Deze vragenlijst is verstuurd naar twaalf sleutelfiguren op scholen. Negen personen hebben de vragenlijst ingevuld. Op basis van deze vragenlijsten zijn succes en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven in kaart gebracht.

Sleutelfiguren waarderen Overheerlijk Overblijven over het algemeen als goed. Een van de best beoordeelde punten is de aansluiting bij de doelgroep waardoor de tevredenheid en medewerking van leerlingen in het project erg goed is. Daarnaast is het voor leerkrachten duidelijk welke activiteiten zij moeten uitvoeren voor Overheerlijk Overblijven. De mondelinge informatieoverdracht waarmee op dit moment gewerkt wordt bij het opstarten en begeleiden van Overheerlijk Overblijven blijkt dus duidelijk te worden gevonden. Er lijkt, kijkend naar deze resultaten, niet direct behoefte te zijn aan een handleiding van Overheerlijk Overblijven. Wel zou een schriftelijke handleiding naast de mondelinge informatieoverdracht handvatten kunnen bieden voor het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven voor scholen.

Respondenten geven aan dat Overheerlijk Overblijven past bij hun huidige werkwijze, wat erop wijst dat het maatwerk aansluit bij de school. Ook de zichtbaarheid van de uitkomsten en de uitkomstverwachting van de sleutelfiguren worden als sterk beoordeeld. Het is aannemelijk dat omdat leerkrachten vertrouwen hebben in de uitkomsten van Overheerlijk Overblijven, en deze ook

goed zichtbaar vinden, zij hier motivatie uit halen om Overheerlijk Overblijven uit te voeren. Door meerdere respondenten wordt de begeleiding van de GGD aangegeven als sterk punt van Overheerlijk Overblijven. Ook de visie van het project en de betrokkenheid van de leerlingen worden genoemd.

Uit de vragenlijst kwamen ook een aantal verbeterpunten naar voren. Zo beoordeelde de meerderheid van de respondenten de beschikbare financiële middelen als onvoldoende. Dit lijkt dan ook een struikelblok te zijn voor de start of continuïteit van Overheerlijk Overblijven.

De beschikbaarheid van materialen wordt niet goed beoordeeld door de respondenten. De vraag is of het hier niet ook gaat om financiële middelen of dat dit zou kunnen worden opgelost met het beschikbaar maken van materialen als een handleiding, werkbladen of een materialenkist. Dit is niet naar voren gekomen in het aanvullende interview. Het bespreken van de benodigde materialen met het schoolteam in een evaluerend gesprek zou hier meer informatie over kunnen geven.

De taakopvatting van de respondenten scoort ook redelijk laag maar deze determinant omvat verschillende taakopvattingen. Van deze taakopvattingen blijken 'Het is de taak van de school om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen', 'Het is de taak van de school om ouders te leren hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken' en 'Het is de taak van de school om er voor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten' het minst positief te zijn beoordeeld. Hieruit kan geconcludeerd worden dat sleutelfiguren niet van mening zijn dat zij daadwerkelijk voor een gezonde lunch zouden moeten zorgen. Wel voelen zij zich verantwoordelijk voor het informeren van ouders en leerlingen over wat een gezonde lunch is en ouders erop te wijzen hun kinderen een gezonde lunch mee te geven. Het opzetten van een overblijfrestaurant waar kinderen een gezonde lunch krijgen op school wordt door een meerderheid van de respondenten dus niet als taak van de school gezien. Het is dus van belang bij de start van Overheerlijk Overblijven dat men zeker is van het feit dat het hele schoolteam achter de visie en het doel van de gekozen activiteiten staat.

Een ander verbeterpunt wat naar voren kwam in het telefonische interview is de behoefte aan een leidinggevende op de vloer bij het uitvoeren van het overblijfrestaurant om vrijwilligers aan te sturen en de doelen van het project na te volgen.

Contactpersoon

Naam: Marijn Haan

Email: MHaan@ggdgelderlandzuid.nl

Telefoon: 06 10396278

Organisatie: GGD Gelderland-Zuid, Afdeling Gezond Leven

5.1.7. Samenvatting

Korte samenvatting van de interventie

Doelgroep in het kort

Doelgroep: Basisschoolleerlingen in de leeftijd van 4-12 jaar.

Doel in het kort

Doel: basisschoolleerlingen eten een gezonde lunch en weten wat een gezonde lunch is als onderdeel van een gezonde leefstijl.

Aanpak in het kort

Aanpak: In overleg met de deelnemende school wordt een activiteitenplan opgesteld waarbij de drie modellen lunchtrommelbespreking, themaweek/maand en overblijfrestaurant fungeren als voorbeeld. De activiteiten hebben altijd te maken met een gezonde lunch en kunnen gericht zijn op leerlingen maar ook op ouders.

Materiaal in het kort

Voor het opstarten van Overheerlijk Overblijven helpt de GGD met meedenken over het beste model of de beste variant voor de school. Zij stellen samen met de school een activiteitenplan samen. Er is een materialenkist te leen bij de GGD om het overblijfrestaurant mee aan te kleden. Er is een handleiding met concrete draaiboeken, werkbladen en evaluatietools beschikbaar.

Kosten in het kort

De kosten variëren van nul tot twee euro per kind afhankelijk van de activiteit en manier van uitvoeren. Zo kunnen lunchtrommelgesprekken worden gehouden zonder extra kosten en kan een overblijfrestaurant hogere kosten hebben door de aanschaf van een fornuis, koelkast of oven.

Uitkomsten praktijkonderzoek in het kort

Uit een tevredenheidonderzoek in 2009 bleek dat alle ondervraagde ouders positief waren over Overheerlijk Overblijven. Een evaluatie van de waardering van Overheerlijk Overblijven door sleutelfiguren op scholen in 2014 laat zien dat de aansluiting op de doelgroep, de procedurele helderheid en de congruentie met de huidige werkwijze erg goed worden beoordeeld. Beschikbaarheid van financiën en materialen worden als verbeterpunten aangegeven.

Onderbouwing in het kort

De interventie speelt in op het aspect gezonde voeding en richt zich met name op een gezonde lunch voor kinderen op scholen.

Ten eerste speelt de interventie in op de kennis van kinderen over de gezonde lunch. Uit onderzoek blijkt dat kinderen vaak moeite hebben met onderscheid maken tussen gezond voedsel en ongezond

voedsel (Dölle & Sikkema, 2012). De richtlijnen binnen de interventie maken onderscheid tussen ‘eten dat je voedt, waar je van groeit’ en ‘feest eten’.

Het eten van groenten en fruit is belangrijk voor een gebalanceerde maaltijd voor kinderen en wordt daarom benadrukt in de interventie (Vioque et al., 2008). Om te kunnen wennen aan bepaalde smaken, moeten kinderen deze smaken eerst een aantal keren hebben geproefd om deze lekker te gaan vinden (Sullivan & Birch, 1990; Savage et al., 2007). Daarom richt de interventie zich op het proeven van nieuwe smaken en nieuwe soorten groenten en fruit.

De sfeer tijdens de maaltijd heeft invloed op de waardering van de maaltijd door kinderen (Warde & Martens, 2000). De nadruk op een gezellige sfeer met een vrolijke aankleding tijdens de lunch is daarom van belang.

5.2 Draagvlakontwikkeling

In deze paragraaf zal het onderwerp draagvlakontwikkeling worden besproken met behulp van de definitie van sociaal draagvlak van Wagemakers et al. (2007) en de ervaringen van de projectleiders van Overheerlijk Overblijven.

Het onderwerp draagvlakontwikkeling is opgenomen in het rapport naar aanleiding van het eindrapport Overheerlijk Overblijven (Janssen & Haan, 2014) en een gesprek met Bernadette Janssen, de aanvrager. In de modellen van Overheerlijk Overblijven wordt het creëren van draagvlak gezien als een voorwaarde om het project te laten slagen. Het gaat hier om draagvlak bij directie, leraren, tussen schoolse opvang, ouders en leerlingen. Het eindrapport van Overheerlijk Overblijven onderschrijft het belang van draagvlak binnen en rondom de school, in verschillende lagen. Draagvlakontwikkeling speelt daarnaast ook een rol in de continuïteit van het project (Fleuren, Wiefferink & Paulussen, 2004). Draagvlakontwikkeling is dus een essentieel element in Overheerlijk Overblijven. Op basis hiervan is de volgende deelvraag geformuleerd:

'Welke aanbevelingen met betrekking tot draagvlakontwikkeling kunnen worden gehaald uit de literatuur en vanuit de ervaring van de projectontwikkelaars?'

Wagemakers et al. (2007) geven een definitie van sociaal draagvlak waarin participeren en samenwerken worden omschreven als de belangrijkste elementen van sociaal draagvlak. Zij definiëren hiervoor een aantal variabelen die gebruikt kunnen worden bij draagvlakontwikkeling (zie Bijlage 1).

Draagvlak kan worden ontwikkeld in verschillende gebieden. Wagemakers et al. (2007) onderschrijven het belang van draagvlak in alle lagen van Overheerlijk Overblijven. Voor Overheerlijk Overblijven is het belangrijk dat er draagvlak is binnen het schoolteam, maar ook draagvlak onder ouders van leerlingen voor de uitvoering van het project.

<u>Draagvlak binnen het schoolteam</u>

Visie, missie en gezamenlijk doel worden door Wagemakers et al (2007) genoemd als variabelen van sociaal draagvlak. Uit de gesprekken met de projectleider en de observatie bij de ouderavond over gezond lunchen, blijkt dat er regelmatig onenigheid is tussen leerkrachten over welke producten wel of niet 'gezond' zijn. De verschillen in perceptie van een gezonde lunch tussen leerkrachten kunnen verwarring brengen in de uitvoering van de interventie. Bijvoorbeeld wanneer een ouder een bepaald product van de ene leerkracht terugkrijgt met de mededeling dat het niet gezond genoeg is voor de lunch terwijl de andere leerkracht dit product wel toestaat tijdens de lunch. Om eenduidigheid te realiseren op een school is het dus van belang dat er met alle leerkrachten gecommuniceerd wordt over welke producten als gezond worden gezien door de school en welke producten niet. Een hulpmiddel hiervoor is het werkblad 'gezond eten dat je voedt waar je van groeit' of 'feest eten' welke te vinden is in bijlage 7. Aan de hand van dit werkblad kan in een teambijeenkomst een discussie worden geïnitieerd over de interpretatie van een gezonde lunch.

In een telefonisch interview met Rian Panis, projectontwikkelaar van Overheerlijk Overblijven, geeft zij aan dat activiteiten van een project niet zouden moeten worden opgelegd bij scholen en ouders. Volgens Panis zouden doelen van het project moeten worden besproken en vanuit daar zouden in

dialoog de contouren van het project besproken moeten worden. Op die manier zijn ouders en schoolteams meer betrokken bij het plannen van het project en zullen zij het project eerder ondersteunen. Ook Wagemakers et al (2007) formuleren een variabele 'gelijkwaardigheid partners' waarmee wordt aangegeven dat in een goede samenwerking een partner niet 'boven' een andere zou moeten staan. Door het samen bespreken van de contouren van het project wordt de school niets opgelegd maar wordt zij als gelijkwaardige partner in het project gezien. In de uitvoering van Overheerlijk Overblijven is maatwerk erg belangrijk. Hiervoor wordt veel gesproken met de scholen over welke activiteiten het beste passen bij de werkwijze van de school. Het uitzetten van de contouren gebeurt dus veelal in samenspraak met de school.

Draagvlak Ouders

Naast het schoolteam zijn ook de ouders van leerlingen een belangrijke intermediaire doelgroep van Overheerlijk Overblijven. Draagvlak onder ouders is erg belangrijk tijdens Overheerlijk Overblijven. Eetgewoonten worden kinderen aangeleerd en dit gebeurt voornamelijk thuis (Tinsley, 2003). Ouders zorgen voor de beschikbaarheid van voedsel en zijn een rolmodel voor hun kinderen op het gebied van eetgewoonten. Wanneer ouders het project dus ondersteunen en kinderen ook van thuis uit inspireren, heeft het project een grotere kans van slagen.

Zoals blijkt uit de definitie van sociaal draagvlak van Wagemakers et al (2007) is participatie erg belangrijk in het ontwikkelen van draagvlak. Ook het RIVM onderschrijft het belang van het betrekken van ouders bij gezonde leefstijlactiviteiten op school (Bos, Jongh & Paulussen, 2010). Om draagvlak te creëren bij ouders is het dus van belang dat zij kunnen participeren of in elk geval betrokken worden bij de activiteit. In het Tipsheet Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs (zie bijlage 5) van het convenant gezond gewicht worden tien tips beschreven om ouders te betrekken bij voedings- en beweegactiviteiten op school (Kuipers & Beck, 2011). Deze tipsheet zou in de uitvoering van Overheerlijk Overblijven handvatten kunnen bieden voor scholen rondom ouderbetrokkenheid.

Het Tipsheet Ouderbetrokkenheid geeft bijvoorbeeld aan dat het uitvoeren van activiteiten waar ouders aan mee kunnen doen of waar ouders kunnen zien wat de leerlingen doen binnen een project de ouderbetrokkenheid kunnen versterken. Voorbeelden van deze activiteiten zijn workshops voor ouders of een informatieavond voor ouders over het project. Deze activiteiten zijn al mogelijk binnen Overheerlijk Overblijven en kunnen dus ingezet worden wanneer er door een school minder draagvlak bij ouders wordt ervaren.

Wagemakers et al. (2007) geven aan dat kennis een belangrijke variabele is voor participatie. Het is dus van belang dat ouders goed worden geïnformeerd over het project. Hiervoor zijn folders ontwikkeld over het klaarmaken van een gezonde lunch. Daarnaast zou een brief naar de ouders met informatie over Overheerlijk Overblijven de ouders kunnen informeren over het project waardoor zij zich mee betrokken voelen bij het project.

5.3 Ervaringen doelgroep

Om de deelvraag '*Wat zijn de ervaringen van de doelgroep van de verschillende elementen van Overheerlijk Overblijven?*' te beantwoorden is een vragenlijst afgenomen bij negen sleutelfiguren op basisscholen die Overheerlijk Overblijven hebben uitgevoerd of overwegen deze uit te voeren. Bij een deel van de vragen was mogelijkheid om opmerkingen toe te voegen. Een aantal van deze opmerkingen zijn weergegeven in de tekstvakken in dit hoofdstuk. In de bijlage zijn alle resultaten en opmerkingen per vraag te vinden. In Tabel 1 staan de resultaten weergegeven van de vragenlijst. Voor iedere determinant is de gemiddelde score weergegeven. Deze scores zijn gesorteerd van hoog naar laag; hoe hoger de score hoe positiever de determinant werd beoordeeld. Daarnaast is weergegeven door hoeveel respondenten de vraag is beantwoord.

Determinanten met een gemiddelde score van hoger dan 4 worden gezien als erg sterke punten van Overheerlijk Overblijven.

Alle respondenten geven aan goed op de hoogte te zijn van Overheerlijk Overblijven (informatieverwerking). Daarnaast is voor alle sleutelfiguren helder welke activiteiten in welke volgorde uitgevoerd dienen te worden (procedurele helderheid).

De tevredenheid, relevantie en medewerking van de cliënt worden allemaal goed beoordeeld door de respondenten met respectievelijke scores van 4,4, 4,5 en 4,6 uit 5.

Tabel 1. Resultaten MIDI vragenlijst: gemiddelde score per determinant

Determinant	Score (gem.)	N
Informatie- verwerking	3,9 (uit 4)	9
Tevredenheid cliënt	4,6	9
Congruentie huidige werkwijze	4,5	8
Relevantie cliënt	4,5	8
Coördinator	1,8 (uit 2)	9
Procedurele helderheid	4,4	7
Medewerking cliënt	4,4	9
Formele bekrachtiging management	1,7 (uit 2)	9
Uitkomstverwachting	4,4	8
Descriptieve norm	5,9 (uit 7)	7
Zichtbaarheid uitkomsten	4,1	8
Complexiteit	4	8
Beschikbaarheid van de informatie over gebruik van de innovatie	4	6
Compleetheid	3,9	7
Kennis	3,9	8
Sociale steun	3,8	8
Vervanging bij personeelsverloop	3,7	7
Persoonlijk voordeel/nadeel	3,7	8
Subjectieve norm	3,7	7
Eigen-effectiviteitsverwachting	3,7	9
Tijd	3,7	7
Feedback aan de gebruiker	3,7	7
Wet- en regelgeving	3,7	7
Capaciteit/bezettingsgraad	3,5	8
Turbulentie in de organisatie	1,4 (uit 2)	7
Juistheid	3,4	7
Taakopvatting	3,1	8
Beschikbaarheid materialen en voorzieningen	3	7
Financiële middelen	2,6	9

De congruentie met de huidige werkwijze wordt als goed beoordeeld (4,5 uit 5).

De zichtbaarheid van de uitkomsten wordt als goed beoordeeld (4,1 uit 5). Ook de uitkomstverwachting van alle sleutelfiguren wordt positief beoordeeld (4,4 uit 5). Alle sleutelfiguren geven aan de doelstellingen van Overheerlijk Overblijven belangrijk te vinden en alle sleutelfiguren verwachten dat Overheerlijk Overblijven daadwerkelijk zijn doelen bereikt.

Determinanten die gemiddeld zijn beoordeeld met een score van 3 of lager kunnen worden gezien als verbeterpunten in de uitvoering van Overheerlijk Overblijven.

De determinant financiële middelen wordt het laagst beoordeeld door de respondenten (2,6 uit 5). Onduidelijk uit deze resultaten is of het gebrek aan financiële middelen gaat om de personele kosten, boodschappen of de materialen die nodig zijn voor Overheerlijk Overblijven. In het aanvullende interview met een van de respondenten werd aangegeven dat de financiële middelen nodig waren voor het kopen van de boodschappen en de nodige materialen zoals borden, tafelkleden en pannen. Daarnaast zou er volgens deze respondent ook een vrijwilligersvergoeding of een aardigheidje aan de vrijwillige ouders aangeboden moeten worden omdat het organiseren van een overblijfrestaurant een omvangrijk en intensief project is.

> *"Er is veel te weinig geld beschikbaar."*
> (Respondent, MIDI vragenlijst)

De beschikbaarheid van materialen en voorzieningen scoort ook laag (3,0 uit 5).

Taakopvatting scoort gemiddeld redelijk laag (3,1 uit 5) maar deze determinant is uit te splitsen in 6 verschillende taakopvattingen die zijn bevraagd:

1) Het is de taak van de school om leerlingen te leren wat een gezonde lunch is
2) Het is de taak van de school om ouders te informeren wat een gezonde lunch is
3) Het is de taak van de school om er voor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten
4) Het is de taak van de school om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen
5) Het is de taak van de school om ouders er op te wijzen dat zij leerlingen een gezonde lunch mee geven
6) Het is de taak van de school om ouders te leren hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken

> *"Het is inderdaad best ingewikkeld als je het hebt over het Overblijfrestaurant: er moet een kartrekker zijn, ouders die tweewekelijks komen koken, boodschappen doen, uitserveren, de kinderen begeleiden en weer opruimen, een flinke klus. En dat allemaal op vrijwillige basis zonder hoegenaamd een kostenvergoeding. Ook voor het uitbetalen van de kartrekker zijn geen financiële middelen."*
> (Respondent, MIDI vragenlijst)

Bijna alle respondenten vinden dat het niet de taak van de school is om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen. Het leren aan ouders hoe zij een gezonde lunch klaarmaken wordt door de respondenten verschillend beantwoord. Waar drie respondenten het oneens zijn met deze stelling is één respondent het juist wel eens dat dit een taak van de school is.

Over de stelling 'Het is de taak van de school om ervoor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten' hebben zes respondenten geen uitgesproken mening en geven aan het noch oneens, noch eens te zijn met de stelling.

De taak die het hoogst scoort is de ouders erop wijzen dat zij hun kinderen een gezonde lunch mee moeten geven. Deze taak lijkt het meest gezien te worden als een taak van de school.

In het interview met een van de sleutelfiguren kwam capaciteit naar voren als een lastig punt. De respondent gaf aan dat zij in het uitvoeren van het overblijfrestaurant iemand miste op de vloer die mensen kon aansturen. In haar ervaring bleek dat het erg lastig was om de leiding van het project over te dragen aan een ouder omdat deze niet vanzelfsprekend als leider werd gezien door andere vrijwilligers en er dus veel discussie ontstond op die manier.

> *"We hebben vooral ouders gekoppeld aan het maken van de gezonde lunch. Begeleiding van de ouders door de GGD was wel nodig"*
> (Respondent, MIDI vragenlijst)

5.4 Opzet voor effectmetingen

Binnen het erkenning traject voor interventies van Centrum Gezond Leven worden vijf verschillende niveaus onderscheiden:

- Goed beschreven
- Goed onderbouwd
- Eerste aanwijzing voor effectiviteit
- Goede aanwijzing voor effectiviteit
- Sterke aanwijzing voor effectiviteit

Om Overheerlijk Overblijven in de toekomst verder te versterken is het doel om de effecten van Overheerlijk Overblijven te kunnen meten. Dit geeft mogelijkheid om Overheerlijk Overblijven in de toekomst de erkenning eerste aanwijzing voor effectiviteit te behalen. Hiervoor is het van belang betrouwbare meetinstrumenten te ontwikkelen voor het meten van de effecten van Overheerlijk Overblijven. Ook voor financiers van Overheerlijk Overblijven is deze informatie van belang. Daarom is de volgende deelvraag ontwikkeld (zie ook Hoofdstuk 3):

Welke methoden kunnen gebruikt worden voor het meten van de effecten van Overheerlijk Overblijven?

In de beschrijving van de interventie zijn de doelen van Overheerlijk Overblijven beschreven. Voor de doelen op niveau van de basisschool leerlingen is in de literatuur gezocht naar vergelijkbare interventies en de gebruikte meetinstrumenten daarvoor. In tabel 2 staan alle doelen per doelgroep en de mogelijke effectmetingen weergegeven.

Eisen van het meetinstrument op leerling niveau waren dat het een praktisch instrument is wat aantrekkelijk en eenvoudig is om in te vullen door een zo groot mogelijk deel van de doelgroep (4-12 jaar). In het Amerikaanse project Cooking With Kids wordt op school met kinderen gekookt met vers en betaalbaar voedsel (Cunningham-Sabo & Lohse, 2013). Daarnaast worden kinderen gestimuleerd om verschillende soorten fruit en groenten te proeven. Binnen dit project werd een effectstudie gedaan naar de groenten en fruit voorkeuren van kinderen die meededen aan het project en een controlegroep (Lohse, Cunningham-Sabo, Walters & Stacey, 2011). De vragenlijst werd afgenomen bij 9-11 jarige, Spaanstalige leerlingen met een laag inkomen.

Voor het doel ‘Basisschool leerlingen proeven/eten (nieuwe soorten) groenten en fruit’ lijkt de vragenlijst over groenten en fruit voorkeuren van Lohse et al. (2011) erg geschikt. Daarnaast kan de vragenlijst aan het begin van het project worden afgenomen om in te kunnen spelen op welke soorten groenten en fruit leerlingen al kennen door ze bijvoorbeeld juist eens wat anders te laten proeven De vragenlijst bestaat uit 18 items, 7 fruit-items en 11 groenten-items. Ieder item bestaat uit een kleurenfoto van de bevraagde groenten of fruit en een serie emoticons met daarboven de antwoorden ‘I really like it’ ’I like it’ ‘I don’t like it’ ‘I really dont like it’ en ‘I don’t know if I like it’. Voor het gebruik in Overheerlijk Overblijven zijn deze antwoorden vertaald naar ‘Vind ik heel lekker’, ‘Vind ik lekker’, ‘Vind ik vies’, ‘Vind ik heel vies’ en ‘Weet ik niet / Heb ik nog nooit geproefd’. (Voor de complete Nederlandse vragenlijst, zie bijlage 6).

Door het gebruik van foto's en emoticons is de vragenlijst gemakkelijk in te vullen voor een groot deel van de doelgroep. Aangezien in de vragenlijst van Lohse et al. (2011) groenten en fruit worden bevraagd welke in Nederland minder bekend zijn zoals zwarte bonen en zonnebloemspruiten, zouden de soorten groenten en fruit vervangen kunnen worden door meer gangbare groenten en fruit in Nederland. Wat van belang is, is dat kinderen de groenten en fruitsoorten moeten herkennen om de vragenlijst goed in te kunnen vullen. Een pre-test met de nieuwe vragenlijst met Nederlandse groenten en fruit is gewenst om de herkenbaarheid te testen.

Om het doel 'Basisschool leerlingen kennen het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'' te kunnen meten is een werkblad ontwikkeld waarop verschillende etenswaren en dranken staan afgebeeld (zie bijlage 7). De opdracht van dit werkblad is dat leerlingen de producten die vallen in de categorie 'eten dat je voedt, waar je van groeit' omcirkelen. Op deze manier kan worden getest of kinderen in staat zijn de producten in te delen in deze twee categorieën. Ook hierbij is het weer belangrijk dat kinderen de afgebeelde etenswaren en dranken herkennen. Een pre-test is hiervoor gewenst.

Ditzelfde werkblad kan ook gebruikt worden voor het doel 'Schoolteams kennen het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten''. Het zou bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden in een teamvergadering als aanleiding voor een gesprek over wat wel en niet als 'gezond' wordt beschouwd op school. Op deze manier zitten leerkrachten meer op één lijn over wat 'gezond' is. Dit is belangrijk wanneer leerkrachten moeten kunnen beoordelen of een meegebrachte lunch voldoet aan het beleid van de school of wanneer ze deze in de klas bespreken met leerlingen.

Voor de andere doelen die zijn geformuleerd voor Overheerlijk Overblijven kunnen de in tabel 2 genoemde documenten worden gebruikt als zichtbare effecten. Het verdient aanbeveling om de in de tweede kolom beschreven effecten verder uit te werken in een activiteitenplan en deze te integreren in de werkmethodiek van Overheerlijk Overblijven. Dit 'plan' (in een evt. derde kolom) beantwoordt de vragen: van wie vraagt dit wat in welke fase/activiteit van de interventie? Bijvoorbeeld het werkblad met verschillende soorten groenten en fruit, waarop kinderen aangeven of ze dit al ooit geproefd hebben/lekker vinden wordt in de week voor en in de week na het Overblijfrestaurant ingevuld door kinderen onder leiding van hun leerkracht. Dit vraagt het gescheiden van elkaar bewaren van vooraf en achteraf ingevulde werkbladen door de leerkracht en het hiernaar vragen in het evaluatiegesprek door de projectleider. Het voorbereiden hiervan kan dan een gesprekspunt zijn in het opstellen van een activiteitenplan van de projectleider met een schoolkracht.

Tabel 2. Doelen van Overheerlijk Overblijven met bijpassende effectmetingen en zichtbare effecten

Doelen	**Meetbare/zichtbare effecten**
Niveau basisschool leerlingen	
• Basisschool leerlingen proeven nieuwe smaken • Basisschool leerlingen proeven/eten (nieuwe soorten) groenten en fruit • Basisschool leerlingen weten wat een gezonde lunch is. • Basisschoolleerlingen kennen het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'.	• Werkblad met verschillende soorten groenten en fruit waar kinderen kunnen aangeven of zij die al ooit hebben geproefd/of zij die lekker vinden (bijlage 6) • Werkblad met verschillende producten waar kinderen 'Eten dat je voedt, waar je van groeit' moeten omcirkelen. (bijlage 7)
Niveau omgeving – leerkrachten, andere brede school medewerkers (tso, bso en welzijn) directies van de basisschool	
• Schoolteams hebben een heldere visie op met welk doel ze Overheerlijk Overblijven inzetten • Schoolteams weten waarom gezond eten belangrijk is • Schoolteams kennen het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'. • Schoolteams kunnen communiceren met ouders en leerlingen over wat een gezonde lunch is • Schoolteams ondersteunen structureel een gezonde en ontspannen lunch	• Redenen om mee te doen en mogelijkheden worden besproken en gerapporteerd in de oriëntatie gesprekken met de GGD en tijdens de behoeftepeiling van de GGD. • Er is een duidelijk actie/activiteitenplan opgesteld met een school, beschikbaar op papier met daarin een duidelijke visie. • Schoolteams bespreken de handleiding van OO met daarin informatie over 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten' tijdens een teambijeenkomst met de GGD. Hierbij wordt ook het werkblad gebruikt (bijlage 7). • Er is een beleid opgesteld op school met betrekking tot de gezonde lunch waarin duidelijk is aangegeven wat wel en niet gewenst is tijdens de lunch. Dit beleid wordt gedeeld met ouders door middel van een nieuwsbrief, schoolgids of website.
Niveau omgeving – Ouders	
• Ouders worden geïnformeerd waarom gezond eten belangrijk is. • Ouders worden geïnformeerd over het verschil tussen 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'. • Ouders worden geïnspireerd om een gezonde lunch klaar te maken voor hun kinderen	• Met ouders is informatie gedeeld over het lunchbeleid op school. Eventueel aangevuld met een folder met tips en trucs om een gezonde lunch mee te geven.

6. Conclusie

In dit rapport is gekeken naar sterke punten en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven door een beschrijving van Overheerlijk Overblijven te schrijven met behulp van het werkblad 'goed onderbouwd' en het beschrijven van de ervaringen van de doelgroep van Overheerlijk Overblijven. Daarnaast is een opzet gemaakt voor passende meetinstrumenten ten behoeve van effectmetingen van Overheerlijk Overblijven.

6.1 Werkblad 'goed onderbouwd'

Alle vragen in het werkblad 'goed onderbouwd' kunnen worden beantwoord voor Overheerlijk Overblijven. De doelen van Overheerlijk Overblijven zijn helder geformuleerd en de aanpak is duidelijk omschreven. Het is daarom aannemelijk dat de beschrijving en onderbouwing van Overheerlijk Overblijven kunnen worden opgenomen in de interventiedatabase van Centrum Gezond Leven.

6.2 Aanbevelingen met betrekking tot draagvlakontwikkeling

In dit rapport is gekeken naar welke elementen van draagvlakontwikkeling gevonden zijn in de literatuur en hoe deze zich verhouden tot de ervaringen van de projectleiders van Overheerlijk Overblijven.

Het hebben van een visie, missie en gezamenlijk doel is erg belangrijk voor een goede samenwerking tussen partijen. De verschillen in perceptie van een gezonde lunch tussen leerkrachten kunnen verwarring brengen in de uitvoering van de interventie. Om eenduidigheid te realiseren op een school is het dus van belang dat er met alle leerkrachten gecommuniceerd wordt over welke producten als gezond worden gezien door de school en welke producten niet. Een hulpmiddel hiervoor is het werkblad 'gezond eten dat je voedt waar je van groeit' vs. 'feest eten' welke te vinden is in bijlage 7. Aan de hand van dit werkblad kan in een teambijeenkomst een discussie worden geïnitieerd over de interpretatie van een gezonde lunch.

Een van de projectontwikkelaars gaf aan dat de doelen van het project moeten worden besproken en vanuit daar zouden in dialoog de contouren van het project besproken moeten worden met de scholen. Ook Wagemakers et al (2007) formuleren een variabele 'gelijkwaardigheid partners' waarmee wordt aangegeven dat in een goede samenwerking een partner niet 'boven' een andere zou moeten staan. Dit ondersteunt dat in de uitvoering van Overheerlijk Overblijven maatwerk erg belangrijk is. Hiervoor wordt veel gesproken met de scholen over welke activiteiten het beste passen bij de werkwijze van de school. Het uitzetten van de contouren gebeurt veelal in samenspraak met de school.

Draagvlak onder ouders is erg belangrijk tijdens Overheerlijk Overblijven. Uit de literatuur blijkt dat participatie erg belangrijk is in het ontwikkelen van draagvlak. In het Tipsheet Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs van het convenant gezond gewicht worden tien tips beschreven om ouders te betrekken bij voeding- en beweegactiviteiten op school (Kuipers & Beck, 2011). Deze tipsheet zou in de uitvoering van Overheerlijk Overblijven handvatten kunnen bieden voor scholen rondom ouderbetrokkenheid. Daarnaast is kennis een belangrijke variabele van draagvlak. Het informeren van ouders met behulp van folders en ouderbrieven wordt daarom aangeraden voor een betere betrokkenheid van ouders.

6.3 Ervaringen doelgroep

Sleutelfiguren waarderen Overheerlijk Overblijven over het algemeen als goed. Een van de best beoordeelde punten is de aansluiting op de doelgroep waardoor de tevredenheid en medewerking van leerlingen in het project erg goed is. Daarnaast is het voor leerkrachten duidelijk welke activiteiten zij moeten uitvoeren voor Overheerlijk Overblijven. De mondelinge informatieoverdracht waarmee op dit moment gewerkt wordt bij het opstarten en begeleiden van Overheerlijk Overblijven blijkt dus duidelijk te worden gevonden. Er lijkt, kijkend naar deze resultaten, niet direct behoefte te zijn aan een schriftelijke handleiding van Overheerlijk Overblijven omdat de mondelinge informatieoverdracht goed wordt beoordeeld. Wel zou een schriftelijke handleiding naast de mondelinge informatieoverdracht handvatten kunnen bieden voor het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven voor scholen.

Respondenten geven aan dat Overheerlijk Overblijven past bij hun huidige werkwijze wat erop wijst dat het maatwerk aansluit bij de school. Overheerlijk Overblijven wordt altijd samen met de school op maat samengesteld en dit blijkt dus ook goed te werken voor de aansluiting van het project op de school.

Ook de zichtbaarheid van de uitkomsten en de uitkomstverwachting van de sleutelfiguren worden als sterk beoordeeld. Het is aannemelijk dat omdat leerkrachten vertrouwen hebben in de uitkomsten van Overheerlijk Overblijven, en deze ook goed zichtbaar vinden, zij motivatie kunnen halen uit de uitkomsten die zij waarnemen. Door meerdere respondenten wordt de begeleiding van de GGD aangegeven als sterk punt van Overheerlijk Overblijven. Ook de visie van het project en de betrokkenheid van de leerlingen worden genoemd.

Uit de vragenlijst kwamen ook een aantal verbeterpunten naar voren. Zo beoordeelde de meerderheid van de respondenten de beschikbare financiële middelen als onvoldoende. Dit lijkt dan ook een struikelblok te zijn voor de start of continuïteit van Overheerlijk Overblijven.

De beschikbaarheid van materialen wordt niet goed beoordeeld door de respondenten. De vraag is of het hier niet ook gaat om financiële middelen of dat dit zou kunnen worden opgelost met het beschikbaar maken van materialen als een handleiding, werkbladen of een materialenkist. Dit is niet naar voren gekomen in het aanvullend interview. Het bespreken van de benodigde materialen met het schoolteam in een evaluerend gesprek zou hier meer informatie over kunnen geven.

De taakopvatting van de respondenten scoort ook redelijk laag maar deze determinant omvat verschillende taakopvattingen. Van deze taakopvattingen blijken ‘Het is de taak van de school om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen’, ‘Het is de taak van de school om ouders te leren hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken’ en ‘Het is de taak van de school om er voor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten’ het minst positief te zijn beoordeeld. Hieruit kan geconcludeerd worden dat sleutelfiguren niet van mening zijn dat zij daadwerkelijk voor een gezonde lunch zouden moeten zorgen. Wel voelen zij zich verantwoordelijk voor het informeren van ouders en leerlingen over wat een gezonde lunch is en ouders erop te wijzen hun kinderen een gezonde lunch mee te geven. Het opzetten van een overblijfrestaurant waar kinderen een gezonde lunch krijgen op school lijkt door een meerderheid van de respondenten dus niet als taak van de school te worden gezien. Overblijven Het is dus van belang bij de start van Overheerlijk Overblijven dat men zeker is van het feit dat het hele schoolteam achter de visie en het doel van de gekozen activiteiten staat.

Een ander verbeterpunt dat naar voren kwam in het telefonische interview is de behoefte aan een leidinggevende op de vloer bij het uitvoeren van het overblijfrestaurant om vrijwilligers aan te sturen en de doelen van het project na te volgen.

6.4 Opzet voor effectmetingen

Voor elk geformuleerd doel van Overheerlijk Overblijven is een instrument gekozen waarmee resultaten of effecten aangetoond kunnen worden. Voor het meten van het doel 'Basisschool leerlingen proeven/eten (nieuwe soorten) groenten en fruit' is gebruik gemaakt van een meetinstrument van een vergelijkbaar project welke vertaald is (Bijlage 6). Voor het meten van de kennis van leerlingen en schoolteams over 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten' is een nieuw instrument ontwikkeld waar verschillende producten ingedeeld kunnen worden in deze twee categorieën (Bijlage 7). Verder geeft tabel 2 op pagina 32 in dit rapport suggesties met betrekking tot het opzetten van metingen voor de andere doelen van Overheerlijk Overblijven.

6.5 Praktische aanbevelingen

Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek kunnen er aanbevelingen gedaan worden ter versterking van Overheerlijk Overblijven.

- Uitwerken van de handleiding van Overheerlijk Overblijven ten behoeve van de opname in de database van CGL, voor duidelijkheid over de aanpak van Overheerlijk Overblijven en mogelijkheid tot verdere verspreiding van Overheerlijk Overblijven
- Het behouden van de 'op maat' aanpak om te waarborgen dat Overheerlijk Overblijven aansluit op de problemen en mogelijkheden van de school.
- Het informeren van ouders doormiddel van een ouderbrief met uitleg over Overheerlijk Overblijven
- Het gebruiken van het werkblad 'eten dat je voedt, waar je van groeit' of 'feest eten' om de interpretatie van een gezonde lunch binnen het schoolteam te bediscussiëren en helder te krijgen
- Het verder onderzoeken van nieuwe financiële mogelijkheden voor scholen zoals subsidie aanvragen bij bijvoorbeeld de regionale Rabobank.
- Het gebruik van de ontwikkelde meetinstrumenten integreren in de bestaande werkwijze om het meten van effecten van Overheerlijk Overblijven hierin te borgen.
- Het implementeren van de besproken 'zichtbare resultaten' in de evaluatie van Overheerlijk Overblijven op scholen om de kwaliteit van het project te waarborgen.
- Kijken naar mogelijkheden voor een aansturend persoon op de werkvloer.
- Het invoegen van de tabel met effectmetingen uit paragraaf 5.4 in de handleiding voor Overheerlijk Overblijven aangevuld met een actie kolom waarin aangegeven kan worden wie deze meting uitvoert en controleert om zo de bruikbaarheid van de tabel te verbeteren en de meetbaarheid van de effecten te waarborgen.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

- Naar aanleiding van de huidige onderbouwing is de interesse over de concepten smaakontwikkeling en smaakverbreding gewekt. Voor het gebruik van deze concepten binnen de onderbouwing van Overheerlijk Overblijven wordt verder literatuur onderzoek aangeraden.

7. Literatuur

Bos, V., De Jongh, D.M. & Paulussen, T.G.W.M. (2010) Gezondheidsbevordering en preventie in het onderwijs. Stand van zaken, effectiviteit en ervaringen van GGD'en en scholen.

Cunningham, S.A., Kramer, M.R. & Venkat Narayan, K.M. (2014) Incidence of Childhood Obesity in the United States. The new England Journal of Medicine, 370:403-411 DOI: 10.1056/NEJMoa1309753

Cunningham-Sabo, L. & Lohse, B. (2013) Cooking with Kids Positively Affects Fourth Graders' Vegetable Preferences and Attitudes and Self-Efficacy for Food and Cooking. Childhood Obesity, 9(6) pp 549-556.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014) Leefstijl, preventief onderzoek; persoonskenmerken. Den Haag/Heerlen 15-10-2014. http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81177ned&D1=41-43&D2=3-12&D3=0&D4=a&HDR=T&STB=G1,G2,G3&CHARTTYPE=1&VW=T

Dölle, S. & Sikkema, P. (2012) Kinderen over gezonde voeding: Samenvatting van een 'quick scan' onder kinderen uit groep 8 van de basisschool. Qrius in opdracht van het Voedingscentrum.

Fleuren, M., Wiefferink, K. & Paulussen, T. (2004) Determinants of innovation within health care organizations: Literature review and Delphi study. International Journal for Quality in Health Care 16(2), pp 107-123. DOI: http://dx.doi.org/10.1093/intqhc/mzh030

Fleuren, M.A.H., Paulussen, T.G.W.M., Van Dommelen, P. & Van Buuren, S. (2012) Meetinstrument voor Determinanten van Innovaties (MIDI). TNO.

Freedman, D. S., Dietz, W. H., Srinivasan, S. R. & Berenson, G. S. (1999) The relation of overweight to cardiovascular risk factors among children and adolescents: the Bogalusa Heart Study. Pediatrics 103, pp 1175–1182.

Haan, M. & Janssen, B. (2014) Eindrapport Overheerlijk Overblijven (voorheen werktitel Gezond Overblijven). GGD Gelderland-Zuid.

Kemper, H.C., Post, G.B., Twisk, J.W. & Van Mechelen, W. (1999) Lifestyle and obesity in adolescence and young adulthood: results from the Amsterdam Growth And Health Longitudinal Study (AGAHLS). International Journal of Obesity and Related Metabolic Disordorders, 23 suppl 3: S34-40

Kuipers, E. & Beck, R. (2011) Tipsheet Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs. Tips en trucs om ouders te betrekken bij voedings- en beweegactiviteiten. Convenant Gezond Gewicht.

Loketgezondleven.nl Bilthoven: RIVM, http://www.loketgezondleven.nl versie 2.30, 11 december 2014.

Lohse, B., Cunningham-Sabo, L., Walters, L. & Stacey, . (2011) Valid and reliable measures of cognitive behaviors toward fruits and vegetables for children aged 9 to 11 years. Journal of Nutrition Education and Behaviour, 43, pp 42–49.

Meester, H. (geen datum) Werkblad beschrijving interventie smaaklessen. http://www.loketgezondleven.nl/i-database/bijlagen/Interventie1400819/Erkenning/12263_IDBEffBijlage_2165_Beschrijving%20Smaaklessen%20TGO.pdf

Oberon (2011) Monitor andere schooltijden. Factsheet mei 2011.

Pretty, J.N. (1995) Regenerating agriculture policies and practice for sustainability and self-reliance. London: Earthscan Publication Ltd, 1995.

Rhee, K.E., Lumeng, J.C., Appugliese, D.P., Kaciroti, N., Bradley, R.H. (2006) Parenting Styles and Overweight Status in First Grade Pediatrics June 2006; 117:6 2047-2054; doi:10.1542/peds.2005-2259.

Savage, J.S., Fisher, J.O. & Birch, L.L. (2007) Parental influence on eating behavior: conception to adolescence. J. Law. Med. Ethics, 35, pp. 22–34

Sleddens, E.F.C., Gerards, S.M.P.L., Thijs, C., De Vries, N.K. & Kremers, S.P.J. (2011) General parenting, childhood overweight and obesity-inducing behaviors: a review. International Journal of Pediatric Obesity, 6(2), 12-27.

Strauss, R.S. (2000) Childhood Obesity and Self-Esteem. Pediatrics; 105(1): e15.

Sullivan, S. A., & Birch, L. L. (1990). Pass the sugar, pass the salt: Experience dictates preference. Developmental Psychology, 26(4), 546-551. doi:10.1037/0012-1649.26.4.546

Van Rossem, C.T.M., Fransen, H.P., Verkaik-Kloosterman, J., Buurma-Rethans, E.J.M. & Ocké, M.C. (2011) Dutch National Food Consumption Survey 2007-2010 Diet of children and adults aged 7 to 69 years. RIVM.

Vingerhoeds, M., Van der Sluis, A., Stijnen, D., Maaskant, A., Zeinstra, G., Heuts, F. & Heijnen, J. (2014) Op weg naar een hogere groente- en fruitconsumptie: barrières en succesfactoren: eerste inventarisatie en verkenning van kennis en kansrijke interventies rondom het verhogen van de groente- en fruitconsumptie. Wageningen: Wageningen UR Food & Biobased Research.

Vioque, J., Weinbrenner, T., Castello, A., Asensio, L. & Garcia de la Hera, M. (2008)Intake of fruits and vegetables in relation to 10-year weight gain among Spanish adults. Obesity (Silver Spring), 16, pp. 664–670

Visscher T.L.S., Van Bakel & A.M., Zantinge, E.M. (2013) Overgewicht samengevat. In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM, <http://www.nationaalkompas.nl> Nationaal Kompas Volksgezondheid\Determinanten\Persoonsgebonden\Overgewicht, 25 september 2013.

Wagemakers, A., Vaandrager, L., Koelen, M., Dijkema, P. & Corstjens, R. (2007) Sociaal draagvlak: Verslag van de uitwerking van 'sociaal draagvlak' voor het pilot project Referentiekader Gezondheidsbevordering. Wageningen: Gezondheid en Maatschappij, Universiteit Wageningen.

Warde, A. & Martens, L. (2000) Eating out: Social Differentiation, Consumption and pleasure. Cambridge: Cambridge University Press.

8. Bijlagen

Bijlage 1 – Variabelen van sociaal draagvlak (Wagemakers et al., 2007)

	Kwalitatief	**Kwantitatief**
Kenmerken en processen van het samenwerkingsver-band	Visie en missie Gezamenlijk doel Wederzijdse afhankelijkheid Plan en planning Taak- en rolverdeling Besluitvormingsproces Slagvaardigheid Diversiteit van samenwerkingspartners Mate van samenwerken/participatie[4] Vertrouwen en respect Openheid/flexibilieit Gelijkwaardigheid partners Ondersteuning(financieel en middelen) Leiderschap Machtsverhoudingen[5] Overleg,communicatie (intern) Communicatie (extern) (Capaciteit voor) netwerkmanagement[7] Werkrelatie Documentatie Evaluatie Feedback Tijd (prioriteit)	Het aantal participanten (formeel/informeel) Tijd (uren) in en buiten het samenwerkingsverband Aantal participanten dat vergaderingen bijwoont Het aantal samenwerkingsstructuren, werkgroepen, etc. Het aantal taken per participant Het aantal contacten met de doelgroep
Kenmerken en percepties van betrokkenen	Betrokkenheid/motivatie Inzet Tevredenheid Compententies/vaardigheden Kennis/expertise Representativiteit Verwachtingen Ownership Vrijwillig of betaald Mate van participatie[4] Draagkracht[6] Tijd (prioriteit)	Tijd (uren) Duur betrokkenheid Aantal bijgewoonde activiteiten
Invloed en uitkomsten	Welke doelgroepen zijn bereikt (participatiebereik) Mate van participatie[4] Participatie tevredenheid Participatie resultaat Netwerken Zichtbaarheid uitkomsten Imago	Aantal georganiseerde activiteiten/voorzieningen Aantal mensen uit de community dat participeert Aantal deelnemers per activiteit De intensiteit van het gebruik van faciliteiten en instellingen De hoeveelheid problemen opgelost zijn en/of de mate (%) waarin deze opgelost zijn.

Bijlage 2 – MIDI vragenlijst

Begeleidende mail bij de vragenlijst

(wordt verstuurd door GGD Gelderland Zuid door de projectleiders van Overheerlijk Overblijven)

Beste,

Ter evaluatie van Overheerlijk Overblijven willen wij u vragen een vragenlijst in te vullen. Dit zal naar verwachting 15 minuten duren. Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en geven ons inzicht in wat u als sterke en verbeterpunten van Overheerlijk Overblijven ziet.

De evaluatie wordt uitgevoerd door Saskia Swinkels, Master studente Gezondheid en Maatschappij in samenwerking met GGD Gelderland Zuid, vanuit de Academische Werkplaats AMPHI. Indien u dat zou willen is het mogelijk om de resultaten van het onderzoek te ontvangen. U kunt dit aangeven in de vragenlijst. In de schriftelijke rapportage zullen geen namen van scholen of geïnterviewden genoemd worden.

Wij vragen u de vragenlijst zo spoedig mogelijk, en uiterlijk voor …. oktober in te vullen. Onder de ingezonden vragenlijsten zal een leuk presentje verloot worden.

U kunt de vragenlijst invullen door op de volgende link te klikken:

----------Mims.radboudumc.nl----------

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking,

Met vriendelijke groet,

MIDI Vragenlijst sleutelfiguren op scholen Overheerlijk Overblijven

Toelichting voor invullen van de vragenlijst:

Deze vragenlijst bestaat uit 31 meerkeuze vragen en 5 open vragen. Wilt u telkens het antwoord geven dat het meest overeenkomt met uw situatie? Het is ook mogelijk om een toelichting te geven bij uw antwoord.

Wat is uw functie binnen uw school?

- Leerkracht van groep ... (leeg vakje met invulmogelijkheid)
- Overblijfkracht
- Directielid
- Anders, nl: ... (leeg vakje met invulmogelijkheid)

Welke variant van Overheerlijk Overblijven is uitgevoerd op uw school of overweegt u uit te voeren?

- Overblijfrestaurant
- Thema week/maand gezonde voeding
- Lunchtrommelbespreking
- Iets anders, nl.: .... (leeg vakje met invulmogelijkheid)

1. Het is helder welke activiteiten ik in welke volgorde moet uitvoeren voor Overheerlijk Overblijven

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

2. Overheerlijk Overblijven is volgens mij gebaseerd op feitelijke kennis.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

3. Overheerlijk Overblijven biedt alle informatie en materialen die nodig zijn om er goed mee te kunnen werken.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

4. Overheerlijk Overblijven is te ingewikkeld voor mij om te kunnen uitvoeren.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

5. Overheerlijk Overblijven sluit goed aan bij de werkwijze van mijn school.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

6. Ik vind de effecten van Overheerlijk Overblijven duidelijk zichtbaar.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

7. Ik vind Overheerlijk Overblijven geschikt voor mijn leerlingen.

   - helemaal mee oneens
   - mee oneens
   - noch mee oneens, noch mee eens
   - mee eens
   - helemaal mee eens

8. In hoeverre biedt het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven voor u persoonlijk de volgende voor- of nadelen?

   a. Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik meer tijd kwijt ben aan mijn werk

      - helemaal mee oneens
      - mee oneens
      - noch mee oneens, noch mee eens
      - mee eens
      - helemaal mee eens

b. Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik een goed gevoel heb over mijn bijdrage aan de bewustwording van een gezonde leefstijl van leerlingen

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

c. Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik bezig kan zijn met een leuke activiteit tijdens mijn werk.

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

d. Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik samen met mijn collega's onze visie op een gezonde lunch bespreek.

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

9.1. Ik vind het belangrijk om met Overheerlijk Overblijven de volgende doelstelling bij mijn leerlingen te bereiken:

a. Kennis hebben van wat een gezonde lunch is

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

b. Het eten van een gezonde lunch

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

c. Het bewust zijn van het belang van gezonde voeding

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

d. Het samen durven proeven van nieuwe smaken

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

e. Het proeven van nieuwe soorten groenten en fruit

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

9.2. Ik verwacht dat met Overheerlijk Overblijven de volgende doelstellingen daadwerkelijk bij mijn leerlingen worden bereikt:

a. Kennis hebben van wat een gezonde lunch is

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

b. Het eten van een gezonde lunch

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

c. Het bewust zijn van het belang van gezonde voeding

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

d. Het samen durven proeven van nieuwe smaken

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

e. Het proeven van nieuwe soorten groenten en fruit

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

10. a. Het is de taak van de school om leerlingen te leren wat een gezonde lunch is

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

b. Het is de taak van de school om ouders te informeren wat een gezonde lunch is

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

c. Het is de taak van de school om er voor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

d. Het is de taak van de school om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

e. Het is de taak van de school om ouders er op te wijzen dat zij leerlingen een gezonde lunch meegeven

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

f. Het is de taak van de school om ouders te leren hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

11. Leerlingen vinden het leuk om mee te doen met Overheerlijk Overblijven

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

12. Leerlingen willen meewerken aan Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

13. a. Ik kan op voldoende hulp van mijn collega's rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

b. Ik kan op voldoende hulp van ouders rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

c. Ik kan op voldoende hulp van de directie rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

14. Wordt Overheerlijk Overblijven door alle betrokkenen op een goede manier uitgevoerd?

- Nee, door geen enkele betrokkene
- Door bijna geen enkele betrokkene
- Door een minderheid
- Door de helft
- Door een meerderheid
- Door bijna alle betrokkenen
- Ja, door alle betrokkenen

15. In hoeverre verwachten de volgende personen dat u Overheerlijk Overblijven uitvoert?

a. leden van de directie

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

b. leraren op uw school

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

c. ouders van leerlingen

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

d. leerlingen

- zeer weinig
- weinig
- niet weinig, niet veel
- veel
- zeer veel

16. Als u Overheerlijk Overblijven uitvoert, in hoeverre trekt u zich dan de mening aan van de volgende personen:

a. leden van de directie

- zeer weinig
- weinig
- niet weinig, niet veel
- veel
- zeer veel

b. leraren op uw school

- zeer weinig
- weinig
- niet weinig, niet veel
- veel
- zeer veel

c. ouders van leerlingen

- zeer weinig
- weinig
- niet weinig, niet veel
- veel
- zeer veel

d. leerlingen

- zeer weinig
- weinig
- niet weinig, niet veel
- veel
- zeer veel

17. a. Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om leerlingen uit te leggen wat een gezonde lunch is?

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

b. Indien u zou willen, denkt u dat het u dan lukt om met leerlingen een broodtrommelgesprek te houden?

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

c. Indien u zou willen, denkt u dat het u dan lukt om een overblijfrestaurant te beginnen op school?

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

d. Indien u zou willen, denkt u dat het u dan lukt om ouders te motiveren hun kinderen een gezonde lunch te laten eten?

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

e. Indien u zou willen, denkt u dat het u dan lukt om een gezonde lunch thema week/maand te organiseren op uw school?

- zeer zeker niet
- zeker niet
- misschien niet, misschien wel
- zeker wel
- zeer zeker wel

f. Ik beschik over voldoende kennis om broodtrommelgesprekken te kunnen voeren met leerlingen.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

g. Ik beschik over voldoende kennis om leerlingen te leren wat een gezonde lunch is.

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

h. Ik beschik over voldoende kennis om ouders te motiveren hun kinderen een gezonde lunch te laten eten

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

18. In hoeverre bent u op de hoogte van de inhoud van Overheerlijk Overblijven?

- o ik ken Overheerlijk Overblijven niet
- o ik ken Overheerlijk Overblijven wel, ik heb er wel ooit van gehoord
- o ik ken Overheerlijk Overblijven, ik heb deze besproken met collega's
- o Ik ken Overheerlijk Overblijven en ik ben op de hoogte van de variant voor onze school

19. Zijn er binnen uw school formeel afspraken vastgelegd door de directie over het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven?

- o nee
- o ja

20. Binnen mijn school gaat Overheerlijk Overblijven ook door wanneer er wisseling plaats vindt in personeel

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch nee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

21. Er is voldoende personeel op onze school om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren.

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch nee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

22. Er zijn voldoende financiële middelen beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch nee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

23. Mijn school stelt mij voldoende tijd beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen integreren in mijn dagelijks werk.

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch nee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

24. Mijn school stelt mij voldoende materialen en voorzieningen beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch nee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

25. Op mijn school is/zijn één of meerder personen aangewezen voor het coördineren van de uitvoering van Overheerlijk Overblijven

- o nee
- o ja

26. Zijn er, behalve de invoering van Overheerlijk Overblijven, andere veranderingen waarmee u momenteel of binnen afzienbare tijd mee te maken heeft op uw school (reorganisatie, fusie, bezuinigingen, personeelsverloop, andere innovaties)?

- o nee
- o ja

27a. Ik kan op mijn school makkelijk vragen om informatie over het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven bij de coördinator op mijn school.

- o helemaal mee oneens
- o mee oneens
- o noch mee oneens, noch mee eens
- o mee eens
- o helemaal mee eens

27b. Ik ben tevreden over de begeleiding vanuit de GGD in het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

28. Op mijn school bespreken we regelmatig de voortgang en ontwikkelingen van Overheerlijk Overblijven

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

29. De activiteiten die we doen tijdens Overheerlijk Overblijven, sluiten goed aan bij bestaande wetten en regels

- helemaal mee oneens
- mee oneens
- noch mee oneens, noch mee eens
- mee eens
- helemaal mee eens

30. Wat beschouwt u als een sterk punt en wat als een verbeterpunt van Overheerlijk Overblijven?

...

Vragen en opmerkingen m.b.t. deze vragenlijst:

...

Wilt u op de hoogte gebracht worden van de resultaten van dit onderzoek, vul dan hier uw e-mailadres in: ……..

De onderzoekster (Saskia Swinkels) mag mij bellen om bepaalde vragen verder te bespreken

- ja, op tel. nr. ..... voorkeur dag/tijdstip:...

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Als u mee wilt loten voor het presentje, laat dan hier uw e-mailadres achter: ……..

Bijlage 3 – Interviewvragen voor telefonisch interview nav MIDI-vragenlijst

- Afwijkende antwoorden bespreken. Waarom zijn zij positiever of negatiever dan de anderen? Pluspunt en verbeterpunt bespreken.

- Procedurele helderheid --> Wordt goed beoordeeld. Is er wel behoefte aan een handleiding? Waarom wel/niet?

- Financiën --> Iedereen geeft aan dat geld een probleem is. Welke financiën kwamen/komen ze te kort (personele kosten, boodschappen of materialen)? Wie heeft nu voor de financiën gezorgd tijdens de uitvoering van OO? Wat zou een andere oplossing kunnen zijn?

- Beschikbaarheid materialen -->Wordt ook door iedereen slecht beoordeeld. Wat bedoelen ze hier precies mee? Gaat dit ook over financiën of zouden er materialen beschikbaar gesteld moeten worden?

- Manieren van draagvlakontwikkeling? Welke zijn er gebruikt bij OO? Welke manieren zouden ook gebruikt kunnen worden? Zijn er ouders/vrijwilligers betrokken geweest?

- Voor directeur TSO: Denkt u dat het mogelijk is OO uit te voeren bij een tussen schoolse opvang? Wat zouden de verschillen zijn?

Bijlage 4 – Resultaten MIDI vragenlijst

In totaal is de MIDI vragenlijst door negen respondenten ingevuld. Van deze negen respondenten gaven zes personen aan het overblijfrestaurant uitgevoerd of overwogen te hebben op hun school, één persoon gaf aan een themaweek/maand te hebben uitgevoerd of overwogen en één persoon gaf aan de lunchtrommelbespreking te hebben uitgevoerd of overwogen. Eén persoon gaf aan iets anders ui te voeren, als opmerking gaf deze respondent aan dat zij nog aan het oriënteren zijn.

De functie van de respondenten varieerde. Een respondent is leerkracht in groep 4, drie respondenten zijn directielid, een coördinator, een vakleerkracht bewegingsonderwijs, een voormalig directeur, een projectleider/leerkracht en een directeur van een TSO stichting.

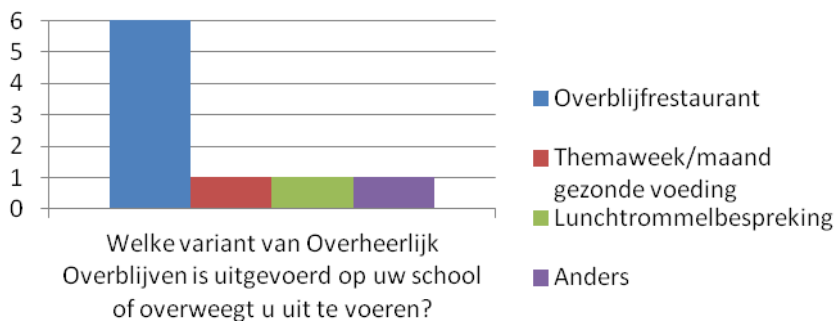

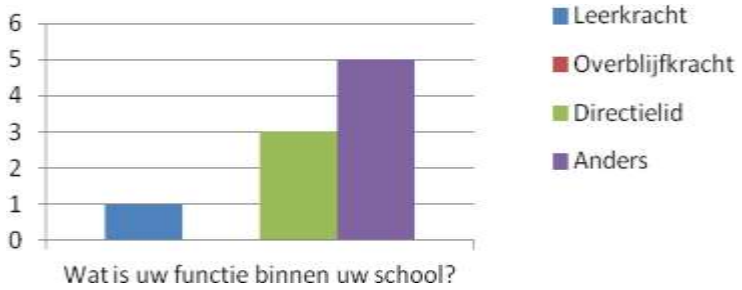

Dit gebeurde op een school, een school waar onze stichting de TSO verzorgd

1 x per week m.b.v. ouders bleven 2 groepen over in het overblijfrestaurant

En overige aandachtspunten eveneens

Het heeft heel goed gelopen. Voor de leerlingen duidelijk.

Elke week kwamen andere groepen eten.

Determinanten met betrekking tot de innovatie

In deze categorie vallen de volgende determinanten: Procedurele helderheid, juistheid, compleetheid, complexiteit, congruentie huidige werkwijze, zichtbaarheid uitkomsten en relevantie cliënt.

Procedurele helderheid (4,4 uit 5, n=7)

Het is helder welke activiteiten ik in welke volgorde moet uitvoeren voor Overheerlijk Overblijven

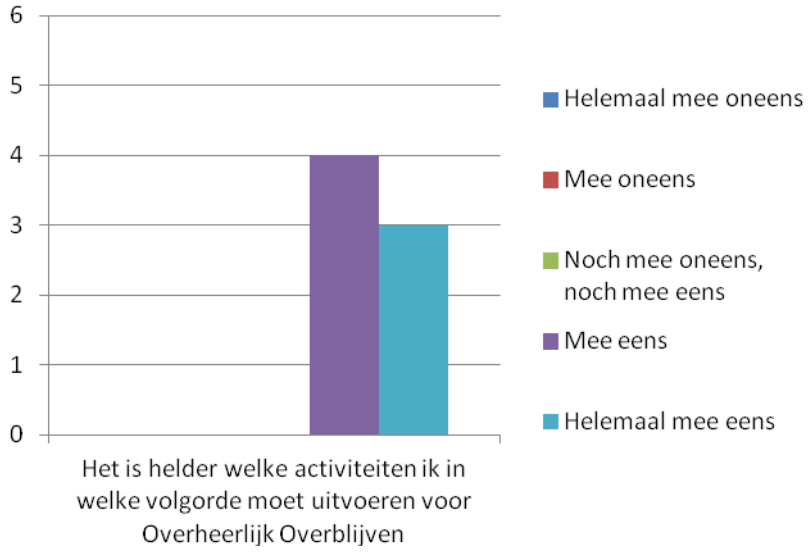

De activiteiten werden door een leerkracht van de school en ouders. Deze ouders werden in eerste instantie aangestuurd door Marijn Haan en later door iemand anders.

Voor mij betekent het inplannen maar ook de leerkrachten en ouders weten wat van hen verwacht wordt.

Omdat we nog geen duidelijk beeld hebben is deze vraag lastig te beantwoorden.

Juistheid (3,4 uit 5, n=7)

Overheerlijk Overblijven is volgens mij gebaseerd op feitelijke kennis

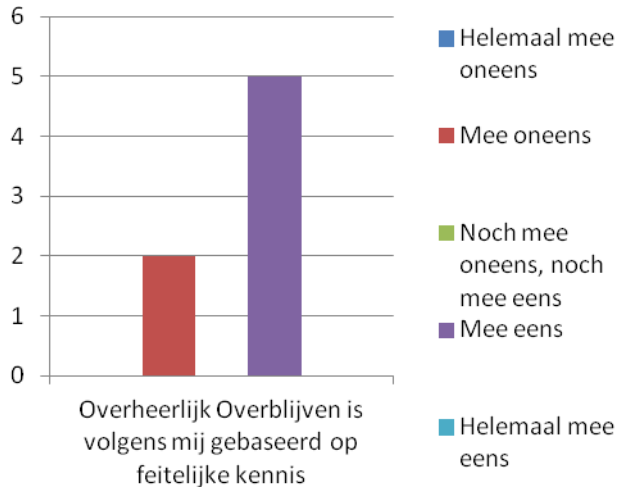

Ik begrijp niet helemaal wat hiermee wordt bedoeld...

Gebaseerd op ervaring die tot kennis is verwerkt in theorie.

Ik weet niet wat er mee bedoeld wordt.

Op kennis maar ook op organisatie

Compleetheid (3,9 uit 5, n=7)

Overheerlijk Overblijven biedt alle informatie en materialen die nodig zijn om er goed mee te kunnen werken

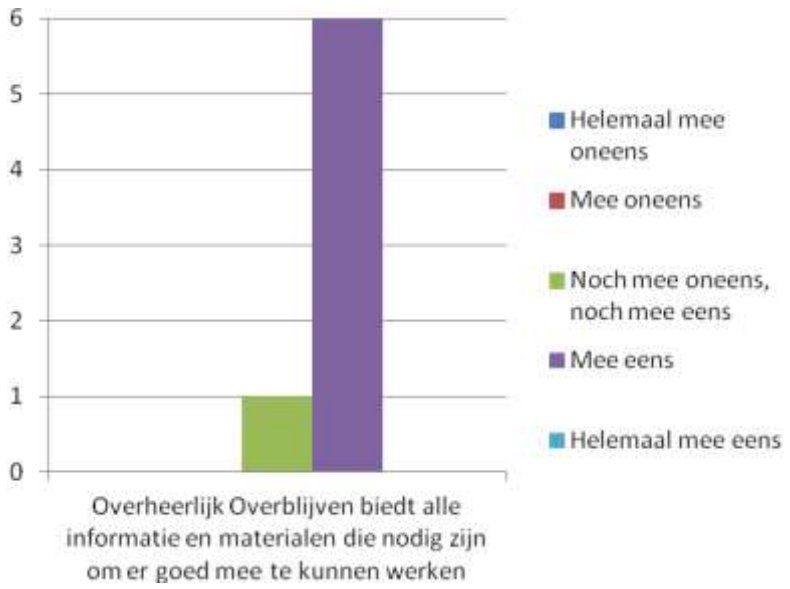

Dit vind ik een lastige vraag om te beantwoorden. Wat wordt hier precies mee bedoeld? Bij de Zonnewende werd de informatie over het voedsel en de recepten door Marijn verzorgd, de verdeling van de klassen over de weken door de leerkracht en de uitvoering van de kookactiviteiten was voornamelijk in handen van de ouders. De materialen kwamen vlgs mij van Tandem en van SOOS.

Nog te weinig beeld, maar het ziet er compleet uit.

Complexiteit (4,0 uit 5, n=8)

Overheerlijk Overblijven is te ingewikkeld voor mij om te kunnen uitvoeren

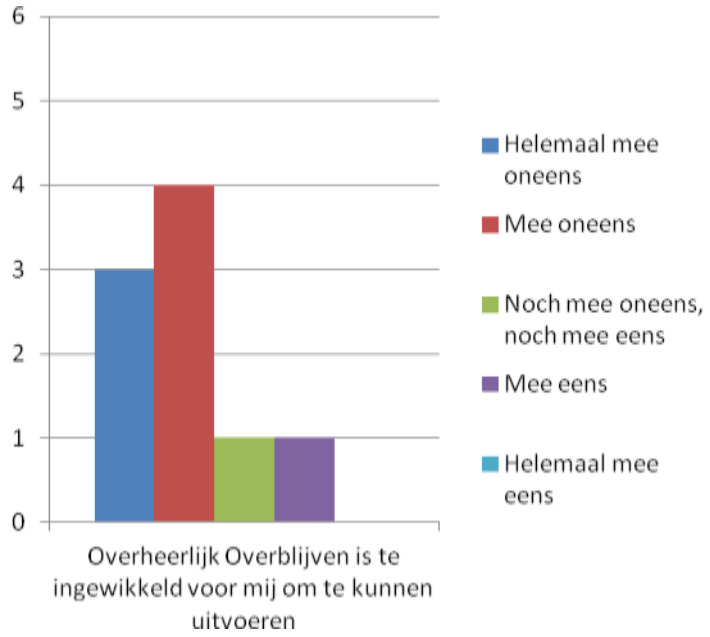

Het is inderdaad best ingewikkeld als je het hebt over het Overblijfrestaurant: en moet een kartrekker zijn, ouders die tweewekelijks komen koken, boodschappen doen, uitserveren, de kinderen begeleiden en weer opruimen, een flinke klus. En dat allemaal op vrijwillige basis zonder hoegenaamd een kostenvergoeding. Ook voor het uitbetalen van de kartrekker zijn geen financiële middelen.

Niet ingewikkeld, echter momenteel nog een te gering draagvlak

Congruentie huidige werkwijze (4,5 uit 5, n=8)

Overheerlijk Overblijven sluit goed aan bij de werkwijze van mijn school

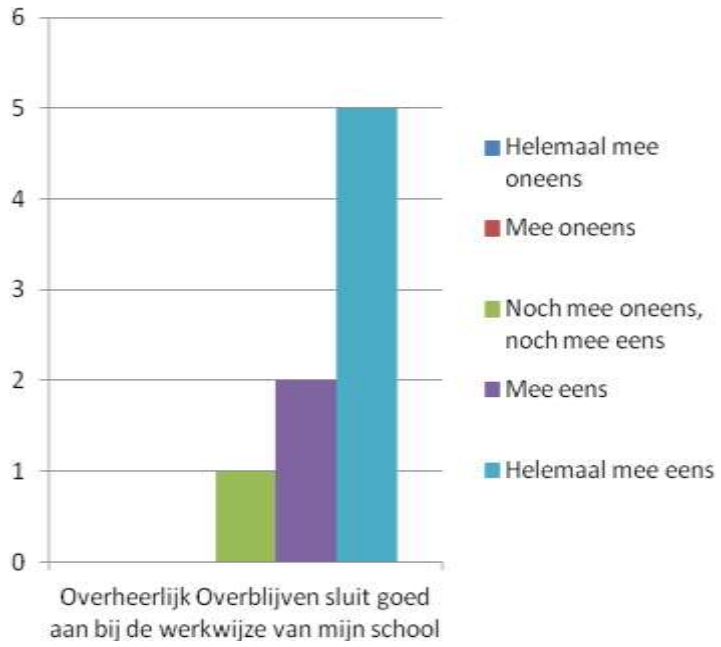

SOOS organiseert de TSO op 19 basisscholen in Nijmegen en is voor het opzetten van Overheerlijk Overblijven dus altijd afhankelijk van de scholen zelf.

Zichtbaarheid uitkomsten (4,1 uit 5, n=8)

Ik vind de effecten van Overheerlijk Overblijven duidelijk zichtbaar

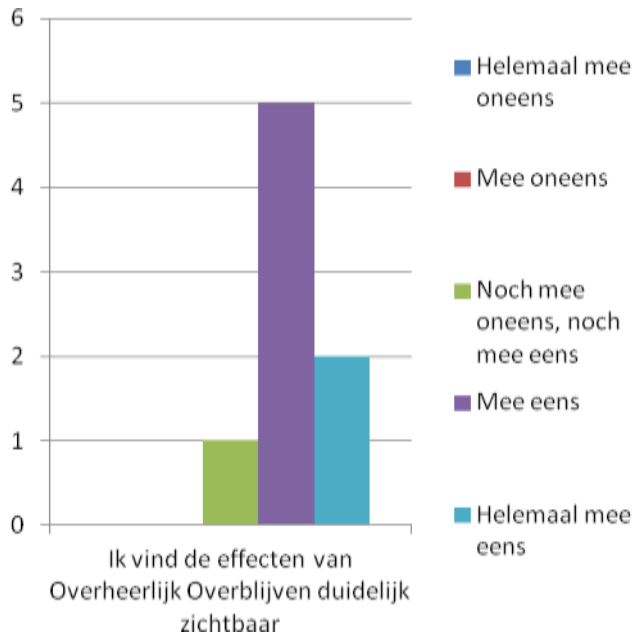

De kinderen en de ouders van de Zonnewende waren erg enthousiast in het jaar dat het door Marijn werd georganiseerd. De ouders vertelden ook dat hun kinderen veel meer 'nieuw' eten wilden proeven.

Kinderen eten dagelijks fruit op school. Ook mogen zij water, aanmaaklimonade of melk mee naar school nemen.

Nog niet structureel doorgevoerd

Relevantie cliënt (4,5 uit 5, n=8)

Ik vind Overheerlijk Overblijven geschikt voor mijn leerlingen

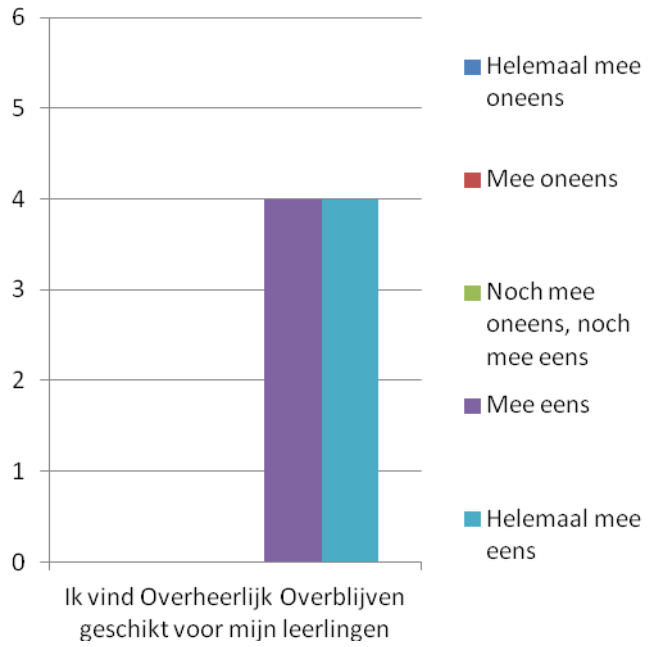

SOOS heeft geen eigen leerlingen

Determinanten met betrekking tot de gebruiker

In deze categorie vallen de volgende determinanten: Persoonlijke voordeel/nadeel, uitkomstverwachting, taakopvatting, tevredenheid cliënt, medewerking cliënt, sociale steun, descriptieve norm, subjectieve norm, eigen-effectiviteitsverwachting, kennis en informatie-verwerking.

Persoonlijk voordeel/nadeel (3,7 uit 5, n=8)

In hoeverre biedt het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven voor u persoonlijk de volgende voor- of nadelen?

Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik meer tijd kwijt ben aan mijn werk (2,3)

Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik een goed gevoel heb over mijn bijdrage aan de bewustwording van een gezonde leefstijl van leerlingen. (4,25)

Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik bezig kan zijn met een leuke activiteit tijdens mijn werk. (4,25)

Het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven draagt ertoe bij dat ik samen met collega's onze visie op een gezonde lunch bespreek. (3,9)

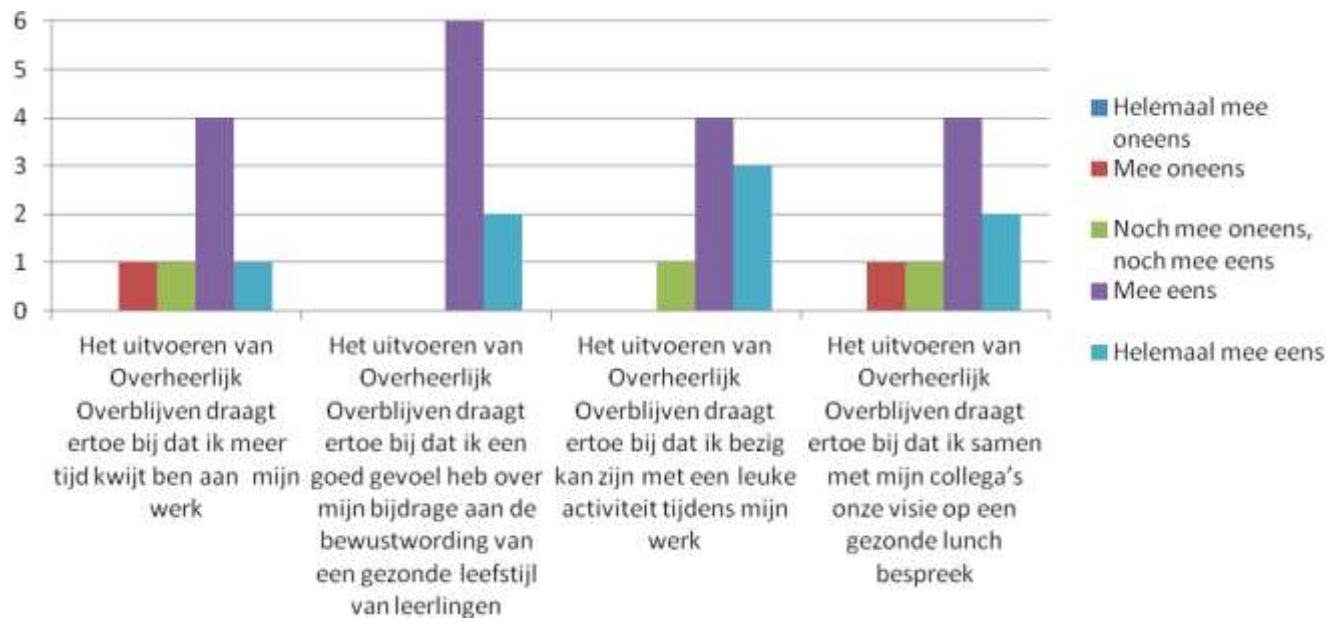

Uitkomstverwachting (4,4 uit 5, n=8)

Ik vind het belangrijk om met Overheerlijk Overblijven de volgende doelstelling bij mijn leerlingen te bereiken **(4,6 uit 5)**

Kennis hebben van wat een gezonde lunch is (4,5)

Het eten van een gezonde lunch (4,6)

Het bewust zijn van het belang van gezonde voeding (4,5)

Het samen durven proeven van nieuwe smaken (4,6)

Het proeven van nieuwe soorten groenten en fruit (4,6)

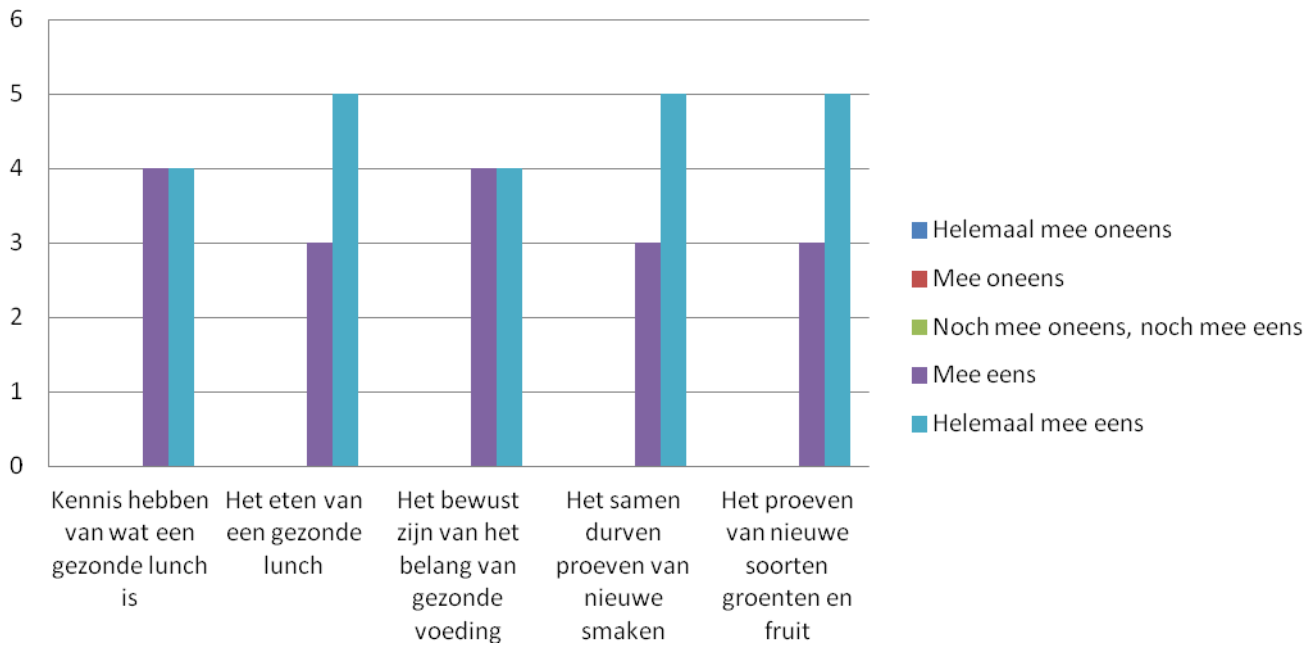

Ik verwacht dat met Overheerlijk Overblijven de volgende doelstellingen daadwerkelijk worden bereikt **(4,2 uit 5)**

Kennis hebben van wat een gezonde lunch is (4,1)

Het eten van een gezonde lunch (4,1)

Het bewust zijn van het belang van gezonde voeding (4,1)

Het samen durven proeven van nieuwe smaken (4,25)

Het proeven van nieuwe soorten groenten en fruit (4,25)

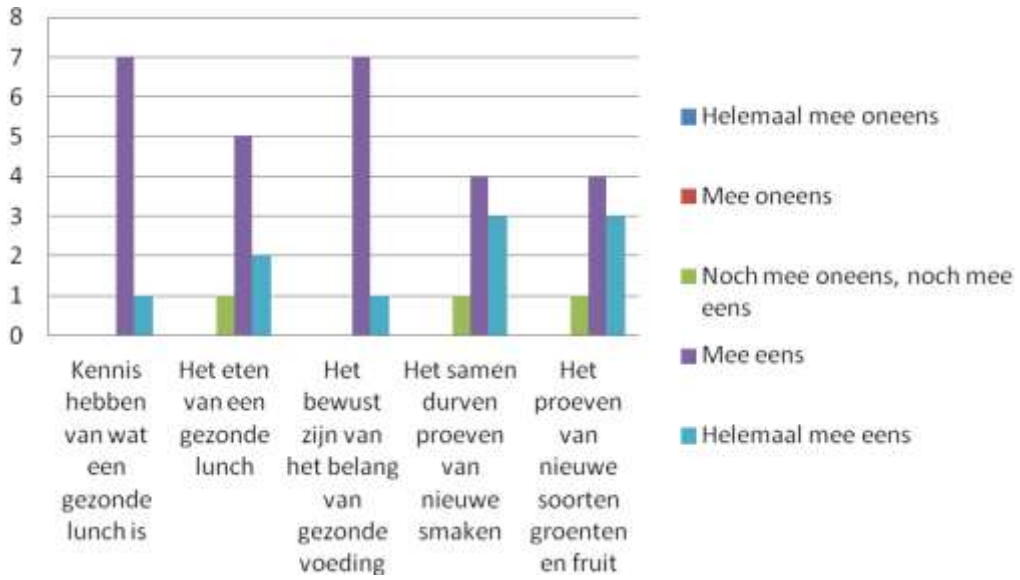

Taakopvatting (3,1 uit 5, n=8)

Het is de taak van de school om leerlingen te leren wat een gezonde lunch is. (3,4)

Het is de taak van de school om ouders te informeren wat een gezonde lunch is. (3,4)

Het is de taak van de school om er voor te zorgen dat leerlingen een gezonde lunch eten. (2,8)

Het is de taak van de school om een gezonde lunch te regelen voor de leerlingen. (2,25)

Het is de taak van de school om ouders er op te wijzen dat zij leerlingen een gezonde lunch meegeven. (3,9)

Het is de taak van de school om ouders te leren hoe zij een gezonde lunch kunnen klaarmaken. (2,75)

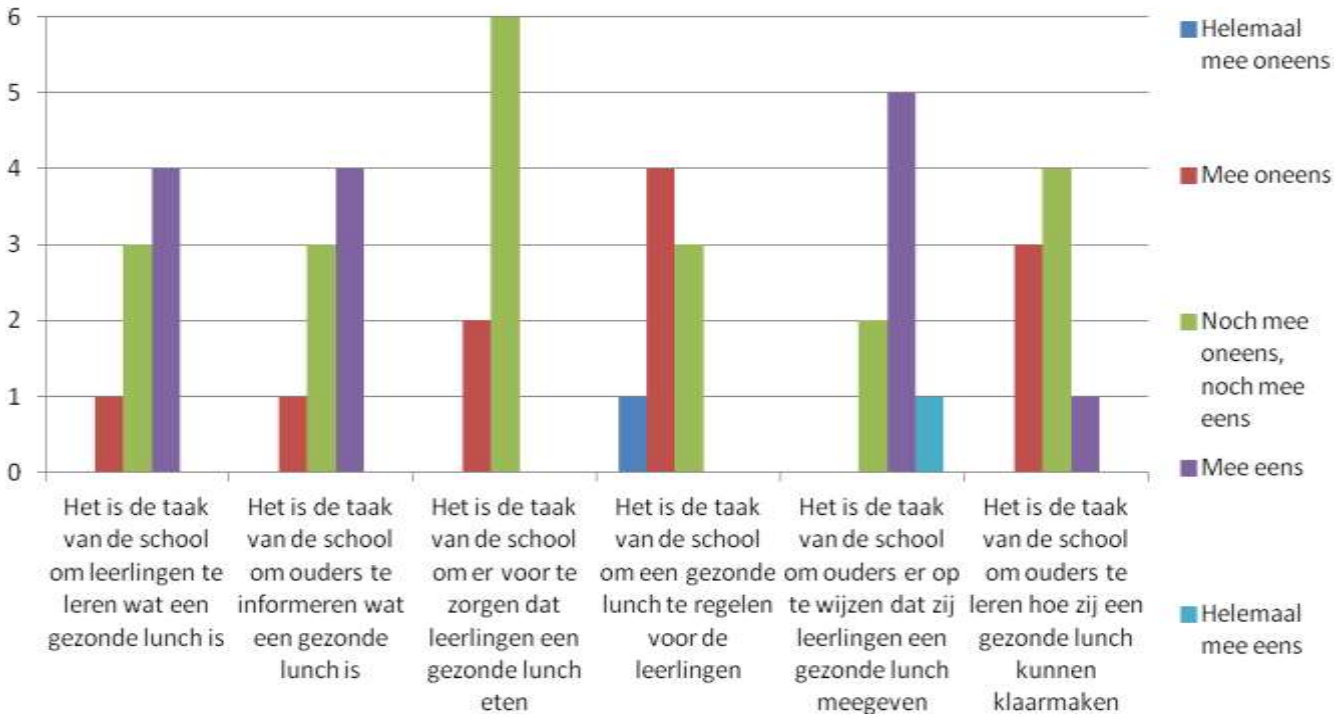

Tevredenheid cliënt (4,6 uit 5, n=9)

Leerlingen vinden het leuk om mee te doen met Overheerlijk Overblijven

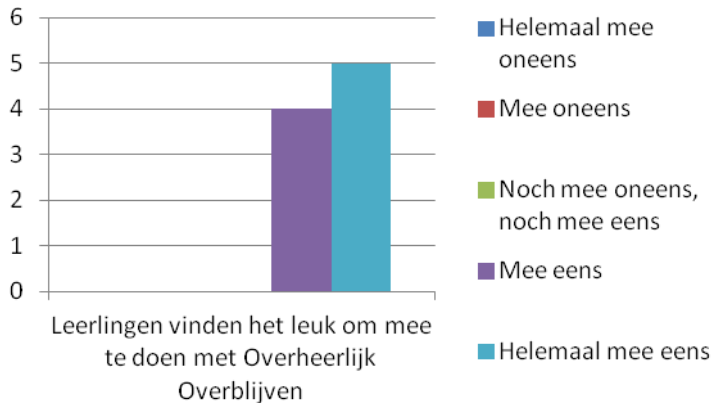

Dit bleek op de Zonnewende

Zie de film

Echter nog een te gering aantal 'meetmomenten' kunnen realiseren

Medewerking cliënt (4,4 uit 5, n=9)

Leerlingen willen meewerken aan Overheerlijk Overblijven

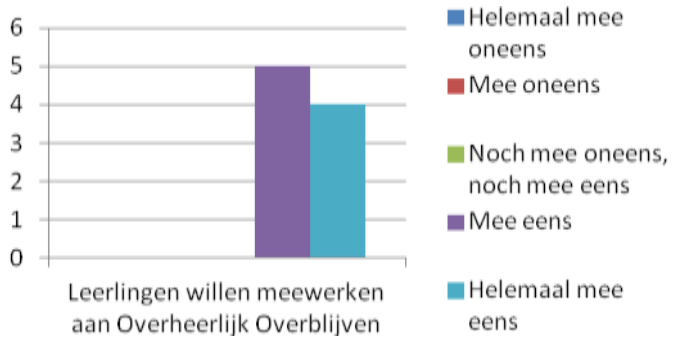

Sociale steun (3,8 uit 5, n=8)

Ik kan op voldoende hulp van mijn collega's rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven. (3,6)

Ik kan op voldoende hulp van ouders rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven. (3,6)

Ik kan op voldoende hulp van de directie rekenen mocht ik die nodig hebben bij het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven. (4,3)

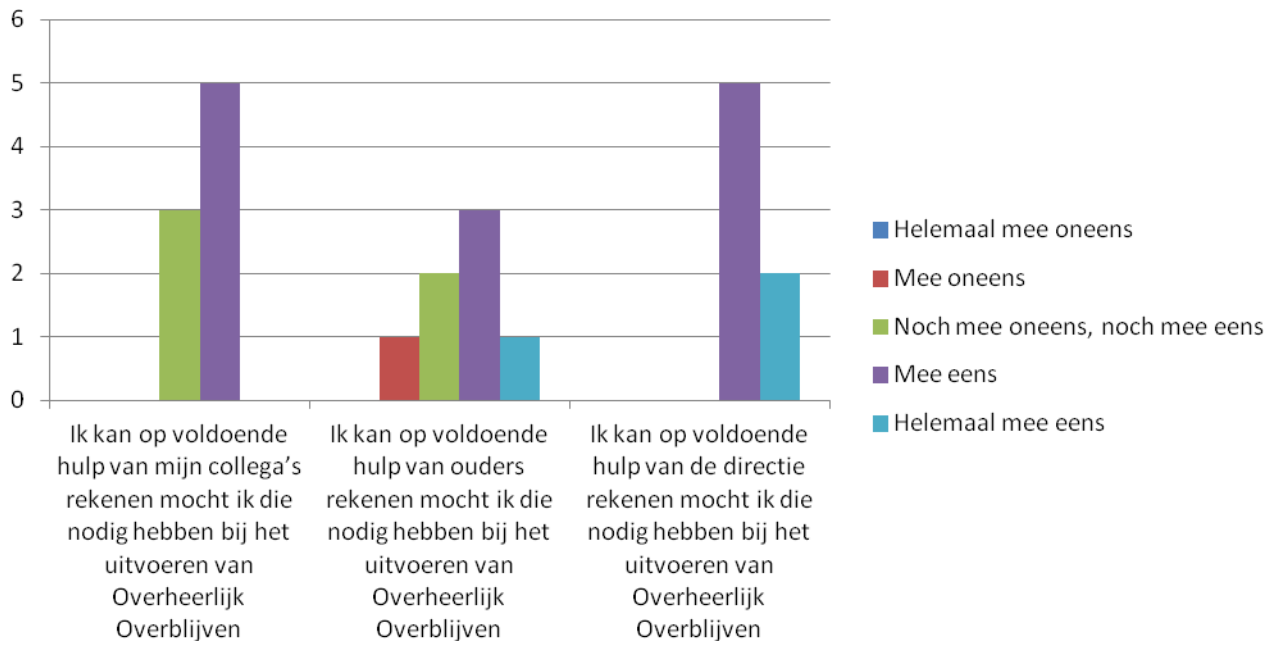

Descriptieve norm (5,9 uit 7, n=7)

Wordt Overheerlijk Overblijven door alle betrokkenen op een goede manier uitgevoerd?

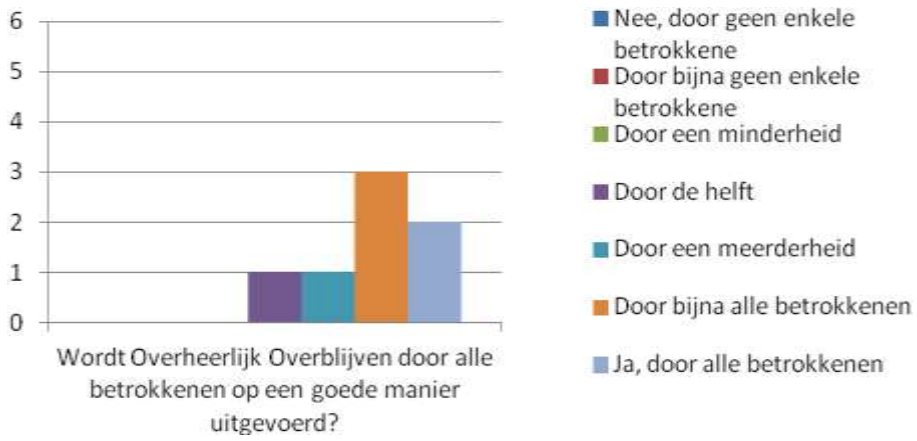

Met name ouders zorgen ervoor dat hun kind iedere dag fruit mee naar school heeft. De gezonde lunch kan veel beter. De traktaties op school hebben vooruit gang. Ook kan dit beter. N.a.v. de workshops voor ouders vorig schooljaar zie ik dat ouders in mijn groep hun best doen om een gezonde traktatie te maken met hun kind.

Subjectieve norm (3,7 uit 5, n=7)

In hoeverre verwachten de volgende personen dat u Overheerlijk Overblijven uitvoert? **(3,6)**

Leden van de directie. (3,9)

Leraren op uw school (3,5)

Ouders van leerlingen. (3,4)

Leerlingen. (3,6)

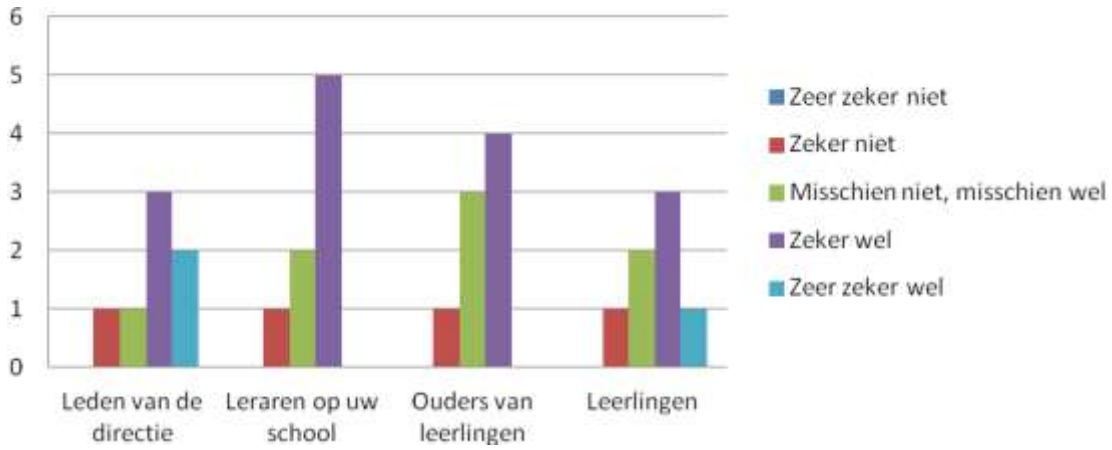

Als u Overheerlijk Overblijven uitvoert, in hoeverre trekt u zich dan de mening aan van de volgende personen **(3,9)**

Leden van de directie. (3,9)

Leraren op uw school (3,9)

Ouders van leerlingen. (3,6)

Leerlingen. (4,25)

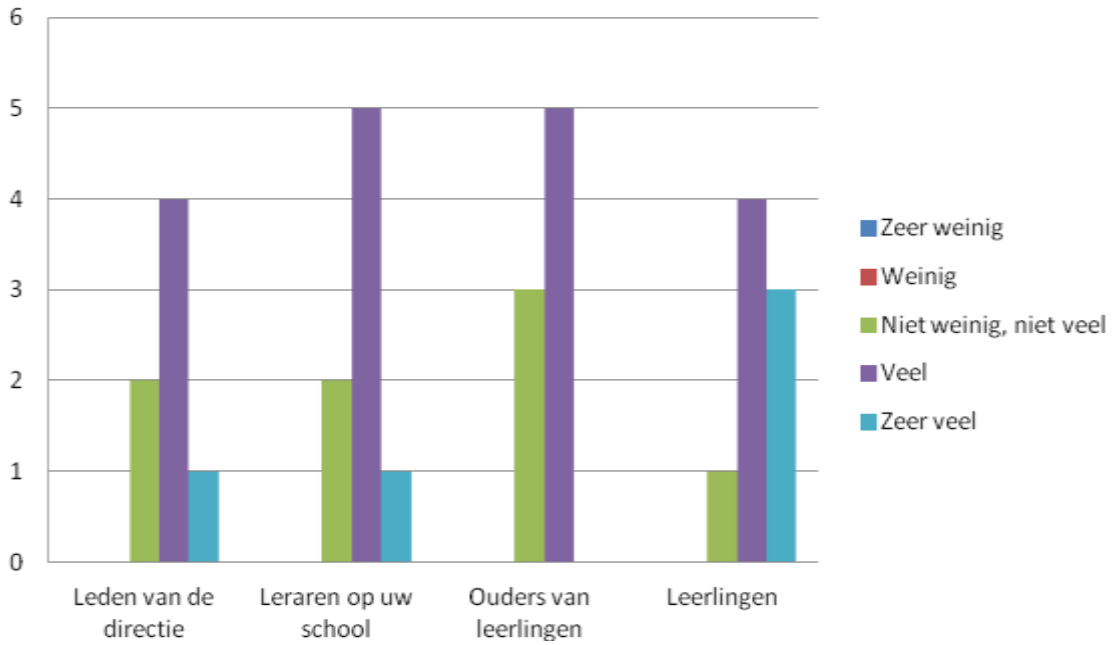

Eigen-effectiviteitsverwachting (3,7 uit 5, n=9)

Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om leerlingen uit te leggen van een gezonde lunch is? **(4)**

Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om met leerlingen een broodtrommelgesprek te houden? **(4)**

Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om een overblijfrestaurant te beginnen op school? **(3,3)**

Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om ouders te motiveren hun kinderen een gezonde lunch mee te geven? **(3,2)**

Indien u dat zou willen, denkt u dat het u dan lukt om een gezonde lunch thema week/maand te organiseren op uw school? **(4,1)**

Kennis (3,9 uit 5, n=8)

Ik beschik over voldoende kennis om broodtrommelgesprekken te kunnen voeren met leerlingen **(4)**

Ik beschik over voldoende kennis om leerlingen te leren wat een gezonde lunch is **(4)**

Ik beschik over voldoende kennis om ouders te motiveren hun kinderen een gezonde lunch te laten eten **(3,8)**

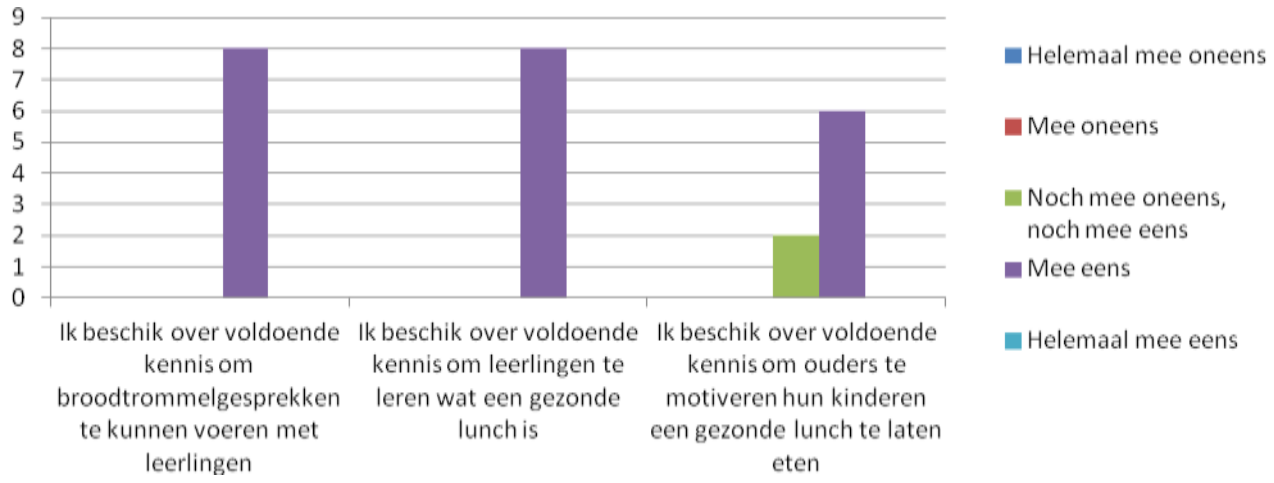

Informatieverwerking (3,9 uit 4, n=9)

In hoeverre bent u op de hoogte van de inhoud van Overheerlijk Overblijven?

En heb het mee helpen invoeren

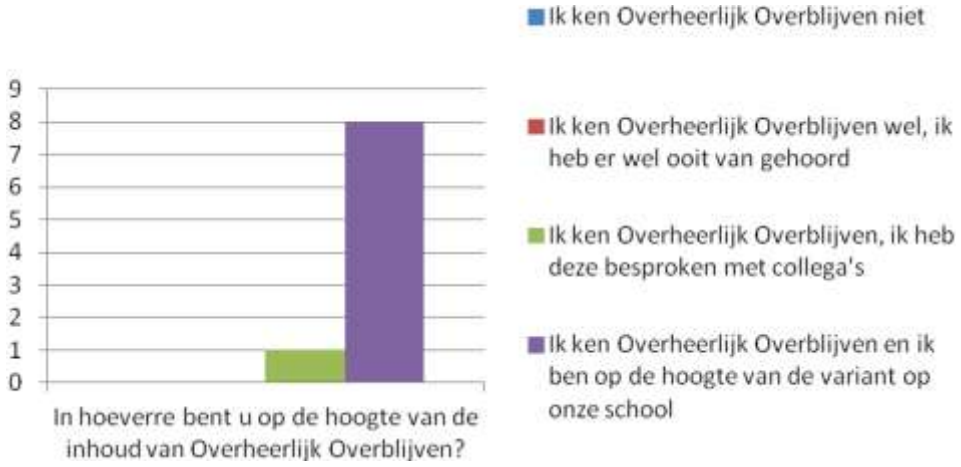

Determinanten met betrekking tot de omgeving

In deze categorie vallen de volgende determinanten: formele bekrachtiging management, vervanging bij personeelsverloop, capaciteit/bezettingsgraad, financiële middelen, tijd, beschikbaarheid materialen en voorzieningen, coördinator, turbulentie in de organisatie, beschikbaarheid van de informatie over gebruik van de innovatie en feedback aan de gebruiker.

Formele bekrachtiging management (1,7 uit 2, n=9)

Zijn er binnen uw school formeel afspraken vastgelegd door de directie over het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven?

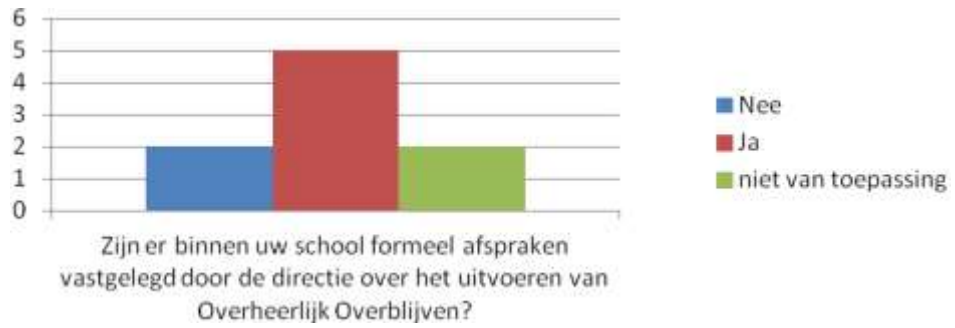

Vervanging bij personeelsverloop (3,7 uit 5, n=7)

Binnen mijn school gaat Overheerlijk Overblijven ook door wanneer er wisseling plaats vindt in personeel.

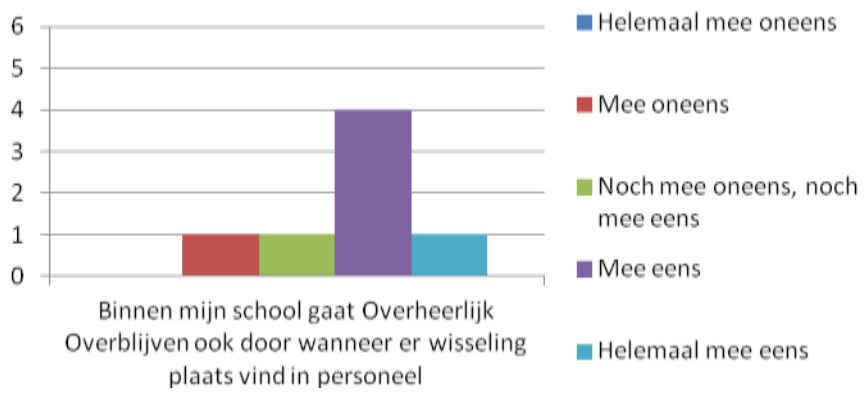

Dat is inderdaad het probleem, het is erg afhankelijk van de personen die op een school hiervoor willen gaan.

Capaciteit/Bezettingsgraad (3,5 uit 5, n=8)

Er is voldoende personeel op onze school om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren

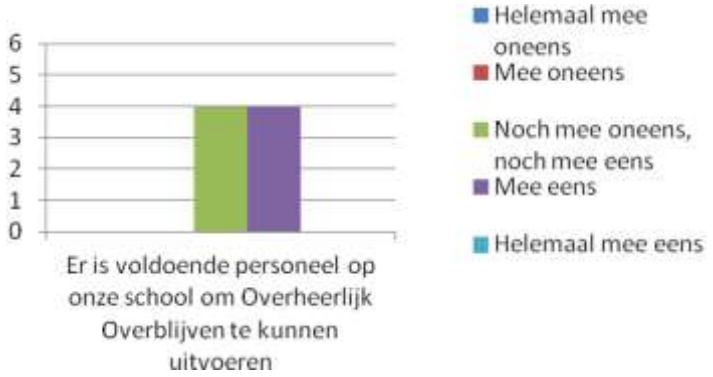

We hebben vooral ouders gekoppeld aan het maken van de gezonde lunch. Begeleiding van de ouders door de GGD. was wel nodig

Financiële middelen (2,6 uit 5, n=9)

Er zijn voldoende financiële middelen beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren.

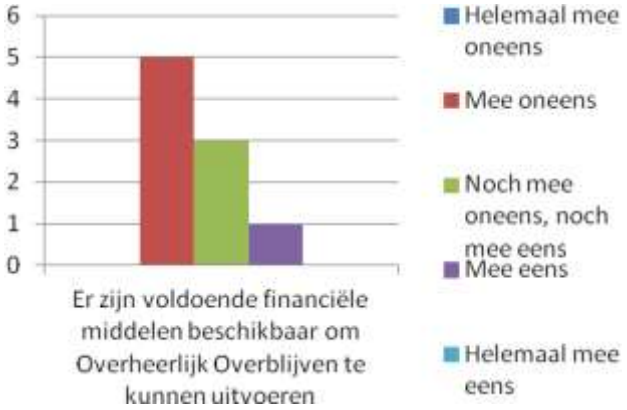

Er is veel te weinig geld beschikbaar.

Tijd (3,7 uit 5, n=7)

Mijn school stelt mij voldoende tijd beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen integreren in mijn dagelijks werk.

Beschikbaarheid materialen en voorzieningen (3,0 uit 5, n=7)

Mijn school stelt mij voldoende materialen en voorzieningen beschikbaar om Overheerlijk Overblijven te kunnen uitvoeren.

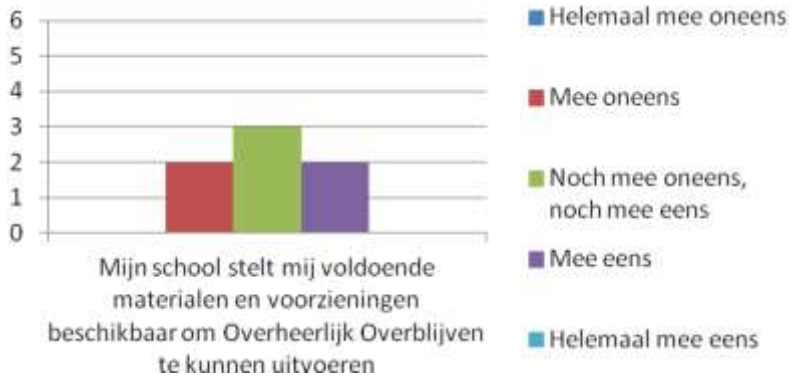

Financieel krijgen we niet alles gefinancierd. Dit halve jaar wel omdat we mee doen met het project 'Scoren voor gezondheid.

Coördinator (1,8 uit 2, n=9)

Op mijn school is/zijn één of meerdere personen aangewezen voor het coördineren van de uitvoering van Overheerlijk Overblijven.

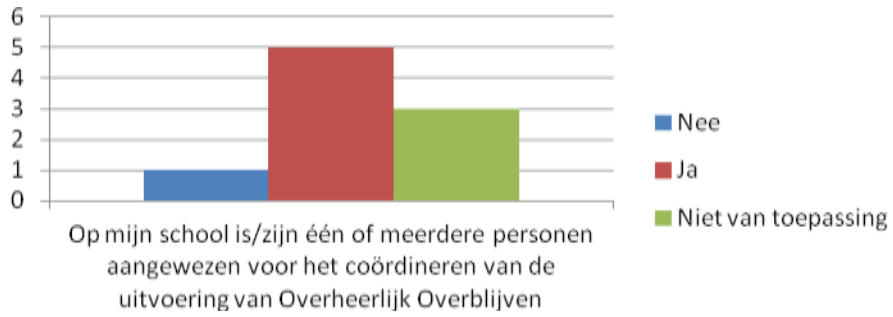

Turbulentie in de organisatie (1,4 uit 2, n=7)

Zijn er, behalve de invoering van Overheerlijk Overblijven, andere veranderingen waarmee u momenteel of binnen afzienbare tijd mee te maken heeft op uw school (reorganisatie, fusie, bezuinigingen, personeelsverloop, andere innovaties)?

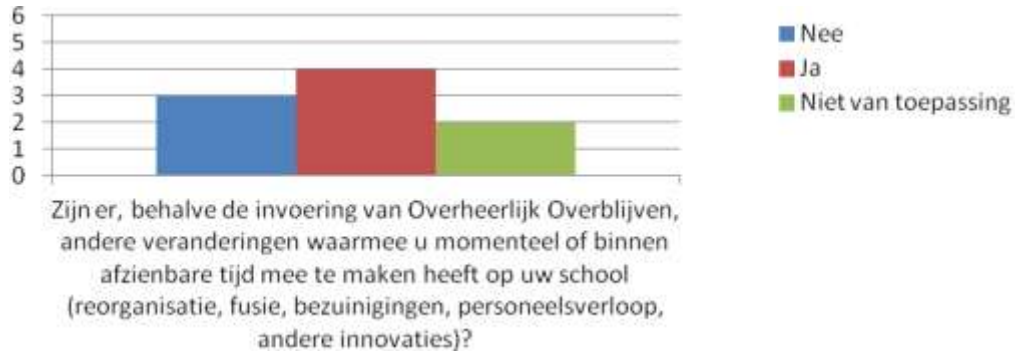

Beschikbaarheid van de informatie over gebruik van de innovatie (4 uit 5, n=6)

Ik kan op mijn school makkelijk vragen om informatie over het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven bij de coördinator op mijn school

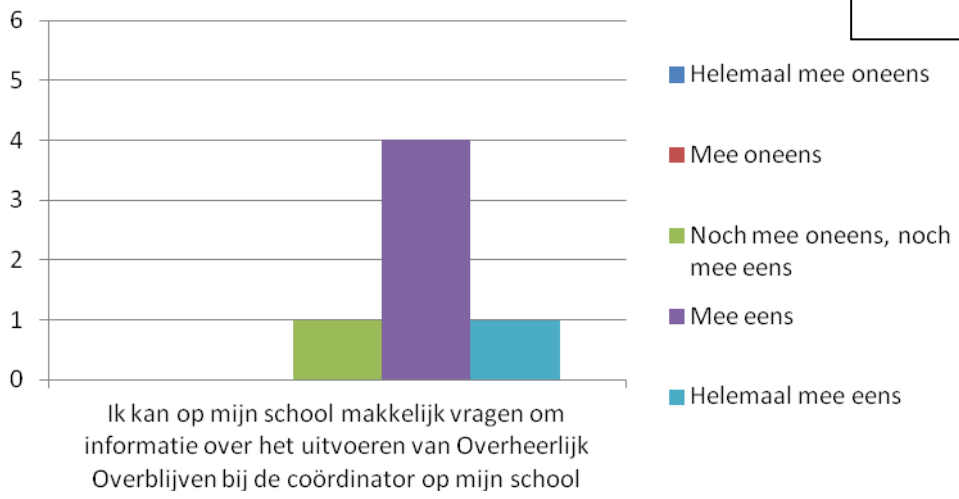

Ik was de coördinator

Feedback aan de gebruiker (3,7 uit 5, n=7)

Ik ben tevreden over de begeleiding vanuit de GGD in het uitvoeren van Overheerlijk Overblijven **(3,9)**

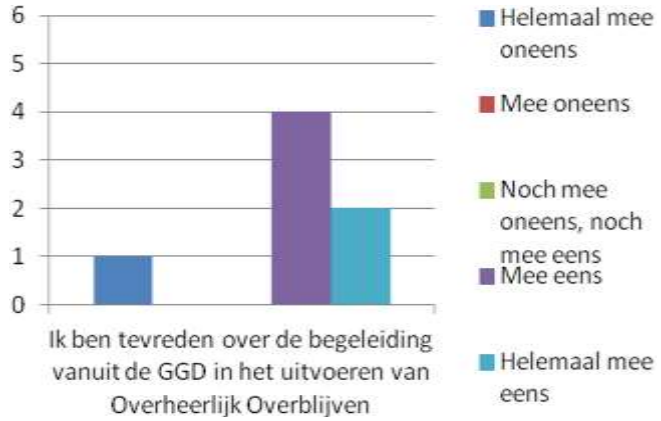

Ben nooit begeleid.

Op mijn school bespreken we regelmatig de voortgang en ontwikkelingen van Overheerlijk Overblijven **(3,6)**

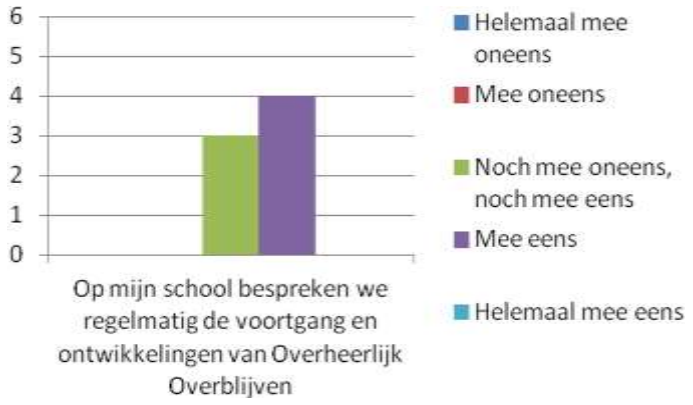

Determinanten met betrekking tot de sociaal politieke omgeving

In deze categorie valt de determinant wet- en regelgeving.

Wet- en regelgeving (3,7 uit 5, n=7)

De activiteiten die we doen tijdens Overheerlijk Overblijven, sluiten goed aan bij bestaande wetten en regels.

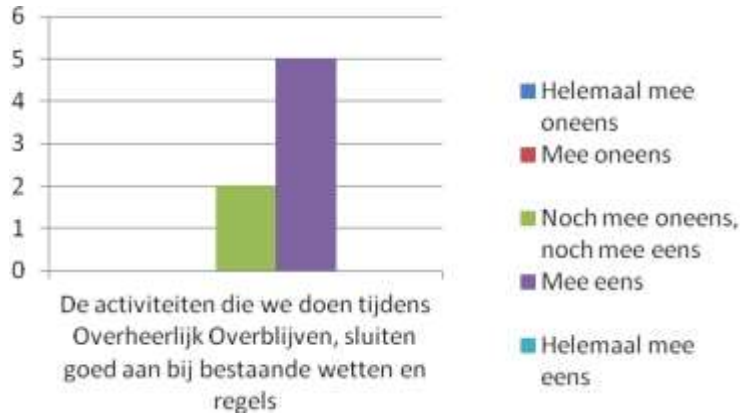

Wat beschouwt u als een sterk punt en wat als een verbeterpunt van Overheerlijk Overblijven?

Sterk punt:

- De visie
- Betrokkenheid kinderen
- Begeleiding GGD
- Begeleiding GGD
- Wijzen op gezonde voeding
- Gezellig, leerzaam en gezond
- op vaste tijd ingepland

Verbeterpunt:

- de praktische uitvoering. Dat is Overheerlijk Overblijven niet te verwijten maar heeft volgens mij te maken met het gebrek aan financiële middelen en mankracht. Bovendien moet er op scholen al zo ontzettend veel en is men een beetje organiseer-moe.
- Tijdsinvestering
- n.v.t. (draagkracht school / duidelijke prioriteit binnen de altijd aanwezige drukte)
- Communicatie en uitvoering.
- Soms mag de ouderbetrokkenheid wat groter
- breder uitdragen

Bijlage 5 – Tipsheet Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs (www.lekkerfitopschool.nl)

Tips en trucs om ouders te betrekken bij voeding- en beweegactiviteiten.

Op school én thuis!

Jong geleerd is oud gedaan. Juist daarom is het belangrijk om kinderen op jonge leeftijd in contact te brengen met gezond eten en voldoende bewegen. De school biedt hiervoor een goede ingang. De organisaties van het deelconvenant school ondersteunen scholen om gezond eten en voldoende bewegen te stimuleren. Maar ook de thuissituatie van kinderen is van groot belang bij het ontwikkelen van een gezonde leefstijl. Ouders bepalen vaak wat kinderen eten en of ze de kans krijgen om (buiten) te spelen of te sporten. Als ouders gezond eten en regelmatig bewegen, nemen kinderen dit over. Daarom is het essentieel om zowel de school als de ouders te betrekken bij een gezonde leefstijl van kinderen.

In een in 2010 verschenen publicatie van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)1 wordt het belang van het betrekken van ouders bij "gezonde leefstijlactiviteiten" op school onderkend. Het advies van het RIVM is dan ook om ouders meer te betrekken, zodat de activiteiten op school en de opvoeding thuis elkaar kunnen versterken. Dergelijke adviezen komen ook uit andere (inter)nationale studies naar voren. Er is echter nog weinig bekend over hoe en tot op welke hoogte ouders betrokken kunnen worden. Het deelconvenant school, onderdeel van het Convenant Gezond Gewicht, richt zich o.a. op "het bevorderen van de bewustwording van het belang van voldoende bewegen en gezonde voeding bij ouders". In het veld worden al verschillende stappen gezet om ouders van basisschoolkinderen (4 – 12 jaar) meer te betrekken bij een gezonde leefstijl van hun kinderen. Ondersteund door lokale professionals en middels beschikbare rapporten hebben de Nederlandse Hartstichting en het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) ervaringen verzameld, gebundeld en zijn de beste tips en trucs op een rijtje gezet. Het deelconvenant school heeft deze input bekeken en samengevoegd tot dit document Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs.

Tips en trucs om ouders te betrekken bij voedings- en beweegactiviteiten.

Dit document biedt informatie voor alle professionals die direct of indirect te maken hebben met het betrekken en stimuleren van ouders bij een gezonde leefstijl van hun kinderen. Te denken valt aan bijv. professionals uit het onderwijs, de zorg (o.a. GGD en thuiszorg), de wijk en de sport (o.a. sportservicepunten). De tips & trucs richten zich op de thema‟s voeding en bewegen.

1. Samen doen

Een activiteit waarbij ouders en kinderen (samen) iets kunnen doen, spreekt vaak aan. De focus ligt hier vooral op gezelligheid en het is praktisch en toepasbaar. Dit komt minder belerend over dan een voorlichting. Bovendien onthouden mensen kennis uit de praktijk vaak gemakkelijker, dat geldt ook voor ouders. Een activiteit geeft ouders de mogelijkheid om te ervaren dat gezond eten best gemakkelijk en lekker kan zijn. En dat bewegen ook leuk is. En die ervaring telt!

Voorbeelden

- Organiseer een gymles voor ouders en kinderen met beweegspelletjes.
- Organiseer een voetbaltoernooi met ouders of tussen ouders en kinderen.
- Organiseer een klassenontbijt of - lunch, met hulp van ouders.
- Organiseer een ouderworkshop, bijvoorbeeld “lekker en gezond trakteren”, evt. samen met kinderen.
- Organiseer een kooksessie met ouders en kinderen. Zorg dat het menu lekker, aantrekkelijk en niet te duur is.
- Organiseer een Zumba les voor ouders en kinderen.
- Laat sportverenigingen clinics verzorgen op school of in de wijk.

De meeste ouders vinden het leuk om ook echt iets te doen, een rol te spelen bij een activiteit. Hiermee krijgen ze het gevoel dat ze nodig en nuttig zijn.

2. Laat zien wat de kinderen doen

Ouders zijn trots op hun kind en vinden het vaak leuk om te zien wat het leert en doet op school. Het is een laagdrempelige manier om ouders in eerste instantie te bereiken en daarmee te betrekken. Door de koppeling met de prestaties van hun eigen kind te maken, staan ouders meer open voor een inhoudelijke boodschap.

Voorbeelden

- Organiseer een proefsessie, waarbij ouders proeven wat hun kind gekookt / gemaakt heeft (bijvoorbeeld: Superchefs).
- Organiseer een streetdance voorstelling door kinderen.
- Laat kinderen zélf een leuke voedings- of bewegingsactiviteit voor hun ouders bedenken (en daarna andersom).

3. Verenig het nuttige met het aangename

Koppel een voorlichtende activiteit aan een leuke activiteit. Ouders komen gemakkelijker naar school voor leuke dingen: een optreden van hun kind, een kookclinic of een kijkochtend. Een gezondheidsvoorlichting vinden veel ouders minder aantrekkelijk. Verleid ouders met leuke activiteiten. Als ze eenmaal op school zijn, kun je ze ook voorlichten over voeding of beweging.

Voorbeelden

- Combineer een tentoonstelling van knutselwerk met een boodschap over gezond leven of voeding met een inhoudelijke boodschap.
- Combineer een streetdance voorstelling – gemaakt door de kinderen – met een korte inleiding over het hoe en waarom van bewegen.

4. Werf ouders op een manier die bij hen past

Een goede uitnodiging is het halve werk. Nodig ouders uit op een manier die hen aanspreekt. Bij het werven van “migrantenouders” werkt mond-tot-mond reclame bijvoorbeeld beter dan het uitdelen van brieven of flyers.

Voorbeelden

- Een door kinderen gepersonaliseerde uitnodiging.
- Zelfgemaakte posters of aankondigingen, evt. met prikkelende stellingen.
- Laat een aantal ouders meedenken over de werving.
- Betrek sleutelfiguren, klassenouders of personen uit de ouderraad bij de werving.
- Spreek ouders aan wanneer ze hun kind naar school brengen.

5. Gebruik een aansprekende insteek

Ouders staan pas open voor informatie over voeding en beweging, als ze zich ook aangesproken voelen. Schrik ouders niet meteen af met een dwingende of negatieve boodschap (Je kind is te dik). Kies bij gezondheidsvoorlichting voor een insteek waarmee ouders zich verbonden voelen, iets wat zij belangrijk vinden. Denk bijvoorbeeld aan “schoolprestaties” of “plezier maken”. Vanuit deze insteek kan de reguliere voorlichting worden gegeven.

Voorbeelden

- Lekker, goedkoop en gezond eten.
- De relatie tussen “Lekker in je vel zitten” en “(school) prestaties”.
- Slechte eters: hoe ga je ermee om?

6. Geef voorlichting tijdens ouderkamers of koffieochtenden

Op veel basisscholen vinden ouderkamers of koffieochtenden plaats. Maak hier gebruik van! In de ouderkamer ontmoeten ouders elkaar en wordt ouderbetrokkenheid opgezet. Informele koffieochtenden hebben hetzelfde doel. Vaak wordt tijdens deze contactmomenten ook informatie uitgewisseld met ouders. Soms wordt dit vooraf gegaan door een activiteit door kinderen, zoals een

les of een toneelstuk. Vervolgens gaan ouders naar de ouderkamer waar een specifiek thema wordt behandeld. Door het structurele karakter van de ouderkamer komen hier ook vaak de ouders die moeilijker bereikbaar zijn.

Voorbeelden

De Lekker fit! workshop van de Hartstichting sluit goed aan bij de ouderkamers. Meer informatie vindt u op www.lekkerfitopschool.nl, onder het kopje „ouders".

7. Ook buiten de school

Er zijn ouders die (nagenoeg) niet via de school te bereiken zijn, maar zij zijn wel regelmatig op andere plaatsen aanwezig. Probeer ze op deze plaatsen te benaderen, bijvoorbeeld op het werk, in het buurthuis, het winkelcentrum of de moskee. De inzet van sleutelfiguren, zoals een welzijnswerker of een imam, kan hierbij van groot belang zijn. Deze personen hebben grote invloed op de motivatie en het gedrag van de ouders.

Voorbeelden

- Organiseer een voedingsworkshop of een beweegactiviteit in of rondom een buurthuis of moskee (voor ouders en/ of voor kinderen).
- Organiseer informatiebijeenkomsten op het werk.
- Organiseer een laagdrempelig beweegspel in de supermarkt of in het winkelcentrum.
- Haak aan bij bestaande initiatieven in de wijk of gemeente.

8. Goed voorbeeld….

Een ouder neemt sneller iets aan van een andere ouder, dan van een professional. Informatie van een gelijke roept een gevoel van vertrouwdheid en herkenning op. Maak hier gebruik van bij bijv. de werving en organisatie van activiteiten.

Voorbeelden

- Vraag een „voorbeeldouder" te ondersteunen bij informatieverstrekking, bijvoorbeeld door een stukje te schrijven in de schoolnieuwsbrief.
- Vraag een „voorbeeldouder" een voedings- of bewegingsactiviteit te organiseren.
- Benoem een ouder tot ambassadeur.

Geef ook zelf het goede voorbeeld: ontvang ouders bij een bijeenkomst met iets gezonds , bijvoorbeeld een schaal met druiven of snoeptomaatjes.

9. Geef eens een complimentje

Veel ouders zijn onzeker over de opvoeding. Ze vinden het fijn om een complimentje te krijgen, te horen dat ze het goed doen. Spreek het daarom uit als iets goed gaat!

Voorbeeld

- Geef ouders een speciale rol zoals „voorbeeldouder" of ambassadeur.

10. Creëer schoolbeleid*

Met schoolbeleid op het gebied van voeding en bewegen geeft een school een duidelijk signaal af richting de ouders. Ouders worden op deze manier verplicht hieraan mee te doen.

Voorbeelden

- Een fruitbeleid op één of meerdere dagen per week (om 10 uur alleen fruit).
- Een gezond traktatiebeleid.
- Een gezonde lunchtrommel bij het overblijven.
- Tussendoor: een boterham tussendoor is ook prima, zolang dit niet in plaats van het ontbijt is.

Om het beleid op de agenda te krijgen en draagvlak te creëren is het verstandig de ouderraad te betrekken.

* Deze tip ligt op het niveau van het schoolbestuur.

Bronnen Tips & Trucs

Dit document is gebaseerd op rapportages van de Hartstichting en het NISB.

De “Tipsheet Ouderbetrokkenheid Lekker fit! voor intermediairs” van de Hartstichting is te

downloaden via www.lekkerfitopschool.nl

Voor de totstandkoming van deze tipsheet heeft de Hartstichting gebruik gemaakt van informatie

uit literatuur en uit de praktijk.

Het NISB heeft haar tips gebaseerd op informatie uit brainstormsessies met lokale professionals.

Zie www.nisb.nl/kinderenenouderssamenactief

Contact

Auteurs: Eva Kuipers, Hartstichting

Rebecca Beck, Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB)

Oktober 2011

Contact via: info@convenantgezondgewicht.nl

Bijlage 6 – Vragenlijst groenten en fruit voorkeuren

Wat vind jij? Kleur je antwoord in!

	Vind ik heel lekker	Vind ik lekker	Vind ik vies	Vind ik heel vies	Weet ik niet / beb ik nog nooit geproefd
tomaat					
broccoli					
paprika					
wortel					
bloemkool					
bleekselderij					
komkommer					
radijs					

Wat vind jij? Kleur je antwoord in!

	Vind ik heel lekker	Vind ik lekker	Vind ik vies	Vind ik heel vies	Weet ik niet / beb ik nog nooit geproefd
druiven					
aardbei					
pruim					
mandarijn					
mango					
ananas					
peer					
sinaasappel					

Bijlage 7 – Werkblad 'eten dat je voedt, waar je van groeit' en 'feest eten'

Eten dat je voedt, waar je van groeit of feest eten?
Omcirkel het eten of drinken dat je voedt, waar je van groeit!